

Poštarina plaćena u gotovu.

HANOAR

SADRŽAJ

Cvi Rothmüller: Prvi pozdrav. — D. Paulić: Plitvička jezera. — Šmule Engelmann: Kemp S. Ž. O. U. i savezna omladina. — Pavao Wertheim: Uoči kempa. — Joško Rosenberg: Borba za slobodu. — Adela Schwarzova: Impresije s Herzlovoga groba. — Dr. Josef Patai: Kroz judejske kolonije. — Pavao Wertheim: Umiranje. — Artur Holitscher: Kod Gandija. — Rabin Ignjat Šlang: O Jevrejima na severoistoku Evrope. — Šmule Engelmann: Mladići i devojke.

LIST ŽIDOVSKJE OMLADINE JUGOSLAVIJE

BR. 18. i 19.

GOD. I.

HANOAR

JE SLOBODNI POLUMJESEČNIK ŽIDOVSKJE OMLADINE
JUGOSLAVIJE. SVI ČLANCI IZRIČU LIČNO MIŠLJENJE
PIŠČEVO.

Sadržaj posljednjega dvobroja:

Cvi Rothmüller: Pokojnome vodi. —
Martin Buber: On i mi. — Herzl i bal-
kanski vladari (Iz Herzlovih dnevnika).
— Teodor Herzl: Gostiona »Kod Ani-
lina«. — Rabin Ignjat Šlang, Beograd:
O Jevrejima na severoistoku Evrope.
— Iz našega svijeta (Tri pisma). —
Gerda Arlosoroff-Goldberg: Havura. —
BILJEŠKE (Al-er.: K pitanju djevojke
u našem pokretu. — Izložba dječjih
ručnih radova u židovskoj školi u Za-
grebu. — Uz ovaj broj. — Književne
vijesti.)

»Hanoar« izlazi svakog 10. i 25. u mjesecu na najmanje 24 stra-
nice. — **Pretplata:** za Jugoslaviju godišnje 80 D., polugodišnje
40 Din., četvrtgodišnje 20 Din., za inozemstvo 100, 50 i 25 Din.
Pojedini broj 5 Din. — **Uredništvo i uprava:** Zagreb, Ilica 31,
III. kat. — **Račun pošt. ček. zavoda:** 35.984. — **Rukopisi se ne**
vraćaju. — **Prenošenje iz »Hanoara« dozvoljeno je samo uz**
naznaku izvora.

Vlasnik i izdavač Savez Žid. Oml. Udruženja u Kraljevini S. H. S.

Cvi Rothmüller, Zagreb: Prvi pozdrav

U Plitvicama ćete shvatiti ljepotu, koja se otkriva onomu, što stoji na prijesapu, na preponi između jezera. Odozgo se ruši voda u slapu ili kaskadama, dolje je novo jezero. I nehotice se javlja slika, da prema dolje voda pada sve niže i niže, da bi naposljetku stvorila rijeku, isprva usku, poslije sve širu, plovnu i korisnu. A opet ako ideš prema gore, vazda uvis, doći ćeš na koncu do izvora rijeke i sve te vode, do vrela čitave snage.

Zar nije tako i u nas? Visoko je gore ideja, vrelo pokreta, njegove snage i života. A duboko je dolje realnost, u kojoj pokret hoće da usiječe put i korito do svoga ostvarenja. Hodiš li od ideje do toga realističnoga pokreta, morat ćeš da se spuštaš, da padaš, da se rušiš slapovima ili kaskadama; jer je to put do realnosti. Hoćeš li pak od realnosti do ideje, obrnut ti je put; treba da se uspinješ, vidjet ćeš bukove i stepenice, dok ne dođeš na sam izvor, do ideje.

* * *

Meni se prvi kemp S. Ž. O. U. pričinja ovakvim prijesapom, preponom između dvaju jezera. Presipava se voda iz gornjega u donje jezero. Nekomu će se to presipavanje činiti gromovnim bukom, golemim slapom, iznenadnim i gorostasnim. Drugi će tuđe vidjeti kaskade, mnogo stepenica, po kojima se postupice ruši voda.

Na prelomu smo, o tome nema sumnje. Ali treba znati, da na svakom prijesapu put vodi gore i dolje.

U stvarnom pogledu naš se pokret spušta iz visine u realnost. Mjesto idejne obuzetosti nekolicine mi težimo za zahvaćanjem širega kruga. Ali ne tako, te bi ovaj širi krug samo razvodnio ideju; ona mora da ostane čvrsta i nepromijenjena. Širi krug mora da isto tako dozori, kako je dozreo uži krug; mora da stekne iste one vrednote, koje stiču oni prvi; mora da se obrazuje i odgoji i u istom smjeru i u jednakoj mjeri, kako i koliko se obrazovao i obrazuje naš uži krug. Čini mi se, da će kempom i biti tako; da će se voda iz višega jezera rušiti u niže, ali da će ono biti šire, a jednako duboko, te da će svakako biti bliže rijeci, našem mijenjanju stvarnosti.

U idejnom pogledu ovaj kemp mora da bude uspon i da rodi usponom svih učesnika. Na prijesapu i prelomu treba da ih

zahvati čežnja za visom i bistrim izvorom, koji iz njega izbija. Svaki između nas treba da se idejno ustalji, da upozna ideju u njenu čitavom obimu, da bar jedamput okuša njenu vlast i snagu, da bi mu se usjekao u dušu, u srce, u mozak i u volju onaj fanatizam ideje, bez kojega naš Savez ne može obastati, a pokret ne može napredovati.

Hoćemo, da nas bude više. Ali i pridošlice ne smiju biti gori od preteča. I ne će biti gori, jer su iz iste građe, iz koje je isklesan i taj uži krug. Samo što treba ruke klesarove, a treba i da svaki sam teše i popravlja sebe, kako bi zdrav i čitav ušao u naš krug.

Logor nam daje prilike i za jedno i za drugo. Tu nema priredivača i gostiju, tu smo svi jednaki i svi smo jednako odgovorni za uspjeh ili neuspjeh kempa. Svi smo tude jedan jedini krug, nitko nije ni bolji ni gori od ma koga drugoga. Samo onaj, koji sam otpadne, ne pristaje u krug.

Time će se dakle osjetljivo proširiti savezna jezgra prilazanjem novih ljudi, koji imaju u punoj mjeri da osjete odgovornost za naš Savez.

A pored toga proširenja treba nam i produbljivanja. Ideja treba da ovlada nama, da nam odredi put i da nam dade snage.

Iza logora neka u Savezu bude zdrava jezgra od stotine ljudi, kojima cionizam ne će biti samo riječ i program, nego čin i djelo. Ta će jezgra povesti Savez boljim putevima i bržim tempom do našega nepromjenljivog cilja: saradnje u izgradnji hebrejske radne Palestine, a po toj saradnji do obnove našega židovstva.

D. Paulić, Zagreb: Plitvička jezera

Naš prvi logor svakako ima da nas približi prirodi. Sretni smo, što će prvi kemp biti upravo na Plitvičkim jezerima, u tako divnoj okolici. Da bi svaki kempaš već unaprijed znao barem nešto o Plitvicama, donosimo ovdje odlomak iz izvrsnoga »Vodiča na Plitvička jezera« od D. Paulića. Ovaj je Vodič dakako bezuslovno potreban svakome izletniku, koji hoće da tačnije upozna jezera. Nama će mnogo koristiti za logorovanje.

U Evropi ima bezbroj jezera, koja po njihovu visinskom položaju možemo da svrstamo u alpska, sredogorska i nizinska. Svaka od tih vrsta ima svoju zajedničku notu, kojom se međusobno razlikuju. Plitvička se jezera ubrajaju prema tome u sredogorska, jer im je prosječna visina oko 560 m., ali se nijedno drugo jezero na kontinentu ne može s njima porediti. U prvom redu zbog toga, što su svojim smještajem u kršu, kao nekim čudom prirode, zadržala karakter stalnih jezera, dok je većina jezerâ na tom tlu uopće

samo periodična; nadalje svojim jedinstvenim položajem na tavane, gdje se šesnaest jezera, od kojih su dva preko 3 km. duga, s tavana na tavan slijeva neizbrojivim kaskadama, brzicama i slapovima do 30 m. visine; pa napokon svojom specifično mliječno-zelenom bojom.

Ime i broj.

Jezera su dobila ime po svoj prilici po potoku Plitvice (plitki potok — pličina) i po istoimenom naselju, što se već davno uz potok smjestilo. Neki opet drže po tome, što su jezera nastala u plitkim dolovima, u kojima je voda sebi istrugala široka korita i ogradila ih sedrenim pregradama. Šesnaest jezera, što ih ima (ne ubrojivši u to mnoštvo malih jezeraca ili burgetića), cijela povorka Plitvičkih jezera, dijeli se na dvije skupine i to: a) na skupinu gornjih jezera, s više od $\frac{2}{3}$ cijeloga broja i b) na skupinu donjih jezera s $\frac{1}{3}$ broja.

U gornja se ubrajaju: 1. Prošćansko jezero; 2. Ciginovac; 3. Okrugljak; 4. Batinovac; 5. Veliko jezero; 6. Malo jezero; 7. Vir; 8. Galovac; 9. Milino jezero; 10. Jezerce; 11. Burget; 12. Kozjak; a u donja: 13. Milanovac; 14. Gavanovac; 15. Kaludjerovac; 16. Novakovića Brod.

Osim današnjeg broja jezera bilo je nekada još nekoliko u bližoj okolini, što svjedoče preostala imena kao: Crno Jezerce, j. pod Mukinjom i Crno jezero u Čorkovoj uvali.

Karakteristika.

Po karakteru svoje okoline dijele se jezera u dvije skupine, i to Gornja i Donja jezera. Gornjim jezerima daje glavnu značajku bujnost visokih šuma, što zapremaju veći dio obala i skladno smještenih okolnih bregova, koji se svojim izdancima u velikim istegnutim crtama postepeno i polako spuštaju k jezerima. Obale jezera dosta su razvijene, pa je stoga i karakter njihova oblika do u najmanji burget uvijek karakter cjelovitog jezera. Naprotiv tome Donja su jezera, iako odijeljena na pojedine tavane, koji se često i znatno nadvisuju, a spojena visokim i jakim slapovima, ipak više zadržala obilježje proširene rijeke, koja se je probila strmim klancom pećinastog tla. Obala je ovdje jednoličnija, posvuda strma, obrasla rijetkom bjelogoricom (više u karakteru grmlja), izuzevši tisovinu, koja se javlja iza Sastavaka. Sama su jezera manja, nešto plića, ali intenzivnije boje zbog kontrasta svoje kamenite okoline. Poradi ove gotovo sasvim gole, sive i strme kamene podloge i svojih veličanstvenih slapova podaju Donja jezera silan utisak, upravo monumentalan.

Gornja jezera, u opreci prema ovima, nešto su nježnija, tiša i mekanija; gotovo naskroz idilična svojom brojnošću jezera i jezeraca, slapova i slapića — u gustoj hladovini šume i grmlja, u fantastičnoj raskoši vodene vegetacije. Čistine na južnom i sjevernom kraju Prošćanskog jezera, prostrane livade Stubice, Velike Poljane

i Rapajinke na Kozjaku i obli slazovi Osretka prinose još više izrazu mirnoga, podatnijega karaktera Gornjih jezera. Gornja jezera su veća, pogotovo oba krajna Proščansko i Kozjak (preko 2 km. duga), dok su se ostala smjestila između obaju u tri glavne terase, koje se međusobno spajaju visokim više pojedinačnim jakim slapovima (Labudovac, Galovački buk, pad Burgeta u Kozjak), premda ima i ovdje velika množina skupnih slapova i brzica. Sva jezera, bez razlike skupina, karakterizira njihova specifična boja, koje nema jamačno nijedno drugo jezero na kontinentu, možda samo približno mala »Morska oka« u Vis. Tatrama. Ta boja ima posebnu živost prelaza iz nijansa mliječno-svijetle do u najdublji intenzitet tamne modro-zelene boje. To se tumači mnogim uzrocima. Ljeti, za veće topline vode, izlučuje se i veća množina vapna, a razvijaju se i sitne za oko neprimjetljive životinje i biljke t. zv. plankton, koje u milijardama svojih zadruga zapremaju tolike komplekse u vodi te su važne za onu specifično mliječno-zelenu boju jezera. Ali uza to je boja jezera ovisna još i o drugim uzrocima, kao što je množina vodenih slojeva, sastav dna, refleksi obalnih šuma (crnogorične daju tamnije — bjelogorične svjetlije nijanse) i sunčano svjetlo. Ali glavni faktor one intenzivne smaragdno-modre boje ipak je samo dubina jezera i vanredna bistrina vode.

Šmule Engelmann, Zagreb : Kemp SŽOU i savezna omladina

Danas, kad smo neposredno pred prvim kempom našega Omladinskog Saveza, imade možda samo maleni broj naših prijatelja, koji bi sletu dali prednost pred kempom. Ne zato, što je možda jaka propaganda za kemp Saveza znala posvema da obuhvati najbolji deo savezne omladine ili što smo se posle sedam održanih sletova odlučili na nešto novo. Ako ćemo da budemo posve objektivni, pa da se rešimo svih predrasuda o osmome sletu S. Ž. O. U-a, moramo iskreno priznati, da su sletski dani u istoriji našega Saveza i pokreta svetli momenti, kad se omladina sastala bar s dobrom namerom, da nađe i uglavi za najskoriju budućnost lepše puteve, bolje planove i veća dela u smeru svoga vaspitanja dobrome i lepome čoveku i svesnome radniku za obnovu zemlje. Ako to i ne stoji za vaskolike učesnike sleta, ali van sumnje stoji za uži krug, koji je posle mnogo i vrlo mnogo razmišljanja i debatovanja tražio izlaz iz haotičnoga stanja, u kojemu im je i duša i telo lebdelo, ne mogavši naći ni za se, a kamo li za svoju prijateljsku okolinu, neko trajnije, pa makar i kratkotrajno rešenje.

Zato su me bolele reči prijatelja Wollacha, kada je u svom članku »Od sleta do kempa« (Narodna Židovska Svijest od 24. juna o. g.) izneo, kako su svi sletovi bili neuspeli, puni razočaranja i nezadovoljstva. Grešimo time prema samima sebi, jer smo kroz sedam godina jedva čekali na dane sleta, pa ako su nas onda i razočarali, zar ono nekoliko meseci nije bilo ispunjeno najlepšim nadama, iskrenim veseljem i velikim namerama? A zar se ne bi mogao desiti slučaj, da se za godinu, dve ili tri opet zaželimo sleta cele jevrejske omladine Jugoslavije?

Ne go: kemp Saveza Židovskih Omladinskih Udruženja ima de naročitu svrhu. Ne može i ne treba da bude zamena sletu. Kemp našega Saveza je produkt onoga radnoga programa, kojim je ovogodišnji kulturni rad našega vodstva bio obeležen: sistematizacija, intenzivnost.

Jer: našem pokretu i vodstvu manjka krug ljudi, koji bi bio rasejan po celoj kraljevini, u svim mestima, na koje bismo mogli u svako doba računati s bezuvetnom sigurnošću. Moja je najveća želja, da nam uspe ostvariti takvu zajednicu, malu opštinu, koja bi, svesna svoje velike zadaće, znala da izvrši sve nade, koje se stavljaju u nju. Njenim bi se delima i primerima upozoravala omladina na sebe i na svoje dužnosti. Ona bi živeći živim životom neprestano oživljavala slabo ili nikako ne živeći omladinski skup svoga mesta. Stoga su i dobra naša Savezna Veća, koja okupe naše najbolje na zbor. Zato sam pozdravio Kurz Saveznih Vođa na Pesah, jer sam i opet onde u Brodu znao okupljene mlade ljude, koji hoće da budu u prvim redovima obnove svoga naroda i pojedinog čoveka. I zato se veselim kempu, jer će on i opet dati prilike tima, smem ih nazvati, našim najboljima, da se sastanu i sastankom jačaju idejno, duševno i telesno, i obviti ih čvrstom verom u jakost i pobedu narodnoga pokreta, protkana najvećim nacionalnim, etskim i socijalnim motivima. U deset kempovskih dana mora da nastane ta lepa opština, koja će moći da učvrsti korenje jednom pravom i neiskvarenom mladojevrejskom nacionalnom i socijalističkom pokretu.

No: gde ostaje i što čini i što da čini ostala omladina, koja je ostala van toga malenog i lepog kruga, koja još nema dovoljno snage ili svesti ili volje, pa da se istrgne iz bujice, što je stvar naš svakidašnji život, koji ovu našu većinu slepo vodi u vreme, što upravo neprijatnom brzinom odmiče, a da to shvaćamo samo u velikim razmacima vremena?

Vodimo samo računa o boljemu delu omladine; rad u pokretu i našem Savezu obuhvaća samo taj krug, naši su sastanci u prošloj godini, Savezno Veće, Kurz Vođa i sada kemp upriličeni samo za nj, naše edicije namenjene su u glavnom opet samo tom delu i naš interes svraća samo na te izabrane svoju pažnju.

Time smo se odmakli od primarne tačke našega programa: organizacije celokupne jevrejske omladine.

A naš Savez mora da ostane na svom širokogrudnom programu, mora da vodi računa o potrebama cele omladine. Samo kao takav on se sme nazvati Savezom narodno-jevrejske omladine Jugoslavije.

Istina je, bila je potrebna ovakva godina, ispunjena radom s pojedincima. A ako bude ovaj rad mogao da iskupi sav trud, koji je uložen, to mi svi moramo biti zadovoljni. No onda bez dugog oklevanja dalje. Širi slojevi omladine treba da se opet zahvaćaju. Ne sme biti generacije, koja će odrasti u potpunom nepoznavanju ideje, njenih vrednota, pokreta i njegovih tekovina. Jer ovo se mora priznati Savezu: da je znao zainteresovati najšire slojeve jevrejske omladine Jugoslavije za obnovni pokret u Jevrejstvu i za delo izgradnje u Erecu. Naša je omladina ipak kako tako upućena u naše borbe i ciljeve, a već ta činjenica traži opstanak i dejstvovanje Saveza Jevrejskih Omladinskih Udruženja.

Kad sam bio na agitaciji, pričinilo mi se često, u egoističnom smislu, da smo upravo nesmotreni rasipnici. Delimo i dajemo na sve strane ono, što nas ispunjava u svojoj svojoj veličini i dubini, naše najdragocenije, naše ideale, koji nas u zanjisima bacaju napred u životu i čine od nas ljude, pune nade u bolju budućnost čovečanstva i našega naroda, koji nam daju energije za život. A opet kad pomislim, da tolika omladina čami u večitoj dosadi i ne poznaje svoje dužnosti i ne znade, što da čini, mene potresuje strašna slika. Vidim ovo mnoštvo omladine, kako se polako vuče pred nama, koji ga gledamo, i čujem njihove upite: a što uradiste za nas? Onda najjače osećam odgovornost, ne kao član vodstva Saveza našega, nego kao obični član Saveza broj taj i taj i mislim, kako li je užasno oćutiti pripadnost i odgovornost za ovu omladinu, koja već u svojoj mladosti ne nalazi izlaza iz puste dosade u zadovoljniji i ispunjeni život.

U Zagrebu, 25. jula 1927.

Koji je narod kroz stoljeća bio odrezan od grude, otuđen prirodi, nenavikao težačkom radu, pa da bi onda silnim zamahom volje razvalio židove, što se izdigoše između njega i prirode, i našao put majčici zemlji. Što je začudnije u tom veličajnom prizoru: golema, nepojmljiva izdržljivost i životna snaga, koja nije bila uništena vijekovima progonstva ili svježina, koja se rodila pri dodiru s rođenom grudom.

Zaista, pred našim očima biva čudo. Srećni mi, koji smijemo da budemo njegovim dionicima.

Pavao Wertheim, Veliki Zdenci: Uoči kempa

I. Plamsanje i stvaranje.

Iznajprije je zasjala nad našim obzorjem ideja — prva slika. Rađalo se neko novo, daleko svijetlo, koje se sve više i više bližalo i polako obuzimalo naše biće. Kadgod bi se iskra sukobila s čovječjim srcem, nastajala bi borba. Uzburkali bi se talasi poput onih na pučini. I bilo je toliko borba, koliko srdaca. Talasi se smiriše, a ideja osta pobjednica. Iskra obuze svo naše biće, i mi stupismo u službu ideji: srcem i umom. To su bili prvi časovi: zanos, plamsanje, djetinje doba. Nijesmo znali, da je to najzamamnije doba našega života u ideji, ali smo duboko osjećali, da smo nečim omamljeni: obuzimao nas neki sladak opoj. Sve zapreke nestaše. Svrhe, ostvarenja, konačni cilji, sve bijaše jasno i bez muke izvedivo. O, da je to doba plamsanja moglo dulje potrajati? O da smo rasplamtjeli oganj naše mladenačke duše jače priljubili ideji!

★

Ali jao onima, što su jače ljubili opoj od ideje. Opoj je pro-lazio. Nestajalo je velo ideje, njen kristalno-raskošni plašt. Ideja je gicala. Onima, što ljubljahu opoj jače od ideje, ispade iskra iz srca. Njihovo srce osta za nas prazno, udaljiše se iz naših redova. A mi smo se jače priljubili uz ideju. Došlo je drugo doba, svjesnije. Zapreke su postajale jasnije, trebalo je smišljati sredstva, metode, sisteme. U taj se čas rodio pravi pokret — pokret rada. Ali ne mislite, da smo otada zauvijek ostali bez zanosa. Čuvajmo se toga! Samo što je ovaj naš potonji zanos različit od onoga prvotnjega. Ono je bilo u mnogom varavo. Ovo je istinito. Onoga je izvor bio u prevelikoj čežnji, ovoga u istinskoj ekstazi, u naslađivanju nad stvorenim i željnoj nadi u buduće stvaranje. Svaki uspjeh rađa zanosom. Područja našega djelovanja dobivala su iz dana u dan sve određenije obrise i mi smo stvorili: naš omladinski pokret.

II. Amputacija.

Naše metode nijesu još bile konačno oblikovane. Mi smo još tragali, lutali, nalazili — borili se. Ali sveudilj smo se zajednički borili. Svi smo osjećali, da pripadamo jednome, jer idejne veze vezivaju ponajjače. Zar smo ikada mislili, da bismo se mogli rasparčati? Mi smo izgrađivali, vjerovali. Tko je pomišljao na raskršćavanje? I nadošlo je ono, što smo najmanje očekivali, a čega smo se najviše bojali.

★

Amputacija je u našim redovima izvršena. Naš Savez je okresan. Nastupilo je odijeljenje od matice. Tako se raštrkani borimo o zajedničke ideale. Nije li to ludost? A upitajmo se, zašto i kako je došlo do amputacije? Zar je morala doći? Ponajprije nam valja istražiti, da li je amputaciju uvjetovala neka konzekvencija našega

razvoja ili učinak okolnosti i prilika, u kojima živimo. Sama misao temeljnica našega pokreta naglašuje jedinstvo, sintetiziranje naših snaga, jer po njemu sigurnije kročimo k ostvarenju ciljeva. Konzekvencija bi dakle našega razvoja u pravoj liniji značila i što čvršći razvoj jedinstva, sinteze. A vanjske prilike? Ta te nas od vajkada pute, da budemo što jedinstveniji, složniji. U čemu leži napokon krivnja? U ljudima, ne u prilikama. U nama. Ovaj puta nijesu prilike rukovodile proces, već ljudi. Učinili smo ono, što se protivi i našim temeljnim načelima i prilikama u svijetu. Borili smo se protiv prirode. To će nam se osvetiti prije ili kasnije. Krivi će biti oni, što se odijeliše od matice.

★

Rane krvare. Treba ih zacijeliti. Treba priticaja svježih životnih sokova. Amputirane organe naknaditi! Funkcije ne smiju zakržljati. Novih energija! Preobraziti život u biti! Pomlađenje — fenić-ptica. To su naše najsvetije dužnosti, dragi prijatelji!

III. Naš mentalitet.

Što je bilo, te je nama falilo? Zar mozgova? Ne. Falilo nam je vjere, duboke vjere. Imali su je naši proroci, imao ju je naš veliki vođa Herzl. Duboka vjera — samopouzdanje. I više odgovornosti.

★

Oni, što se odijeliše, vele jedni, da je amputacija bila nužna i naravna zbog strukture naših redova, drugi, zbog razlikosti u mentalitetu. Ta zar ima gdje u prirodi posve jednakoga? Ili zar svijetle sve zvijezde istim sjajem? i t. d. Mentalitet? Ta je d a n smo narod, j e d n e smo ideale poštivali. — Diferencijacija ima svagdje. Kud bi došli uz ovu labavu logiku oni, kojih je parola: »Proleterii svijuu zemalja, sjedinite se!« Svijuu zemalja! Što to znači? Nijesmo bili vični popuštati. Treba nam životne škole na trnovitoj stazi našega rada. Valja nam svima izgrađivati čvrstu volju i duboku vjeru. To će nas opet ujediti. I jače vezivati no ikada prije, dragi prijatelji!

IV. Kemp.

Ali mi se moramo obazreti na realnost, na sadašnje mogućnosti. Valja nam liječiti bolesnika, a ne bolest. Moramo imati na umu uzrečicu, koju je naš veliki vođa Herzl često upotrebljavao u radu i mnogo spominjao u dnevnicima: »Primum vivere, deinde philosophari!« Prije svega moramo izgrađivati naš Savez. Prisa-jedinjenje? — Doći će s vremenom. Put je stepeničan.

★

Nama je prije svega zadaća, da učvrstimo naše savezne redove, da intenziviramo naš rad, da intenziviramo naš omladinski život. Mi moramo da zbližujemo mladenačka srca. To je najsvetija dužnost našega omladinstva. Što ćemo bolje biti vezivani u Savezu, to će i veći biti uspjesi naših nastojanja.

A što bi to bilo, te bi sljubilo naša mladenačka srca? Zajednički doživljaj. Zajedničko veselje, zajednički zanos. Pri ovakvom ćemo se u poznavanju zavoljeti. Zašto ti je mio ratni drug? Zašto ti je mio drug s putovanja, s kojim si se rame o rame, duša o dušu divio krasotama prirode! Eto, dragi prijatelji, zajednički proživljeni momenti vežu ljudska srca. U onaj momenat zajedničkoga doživljavanja zakucaju sva srca istim ritmom. A s onim, s kim si proživljavao ista stanja, najbolje ćeš se i razumjeti. Zato ćeš ga i jače zavoljeti. Svaki puta, kad zavoliš nekoga, osjećaš, da si dobio nešto dobro, da si bolji i sposobniji.

★

Zar nam je slet mogao pružiti zajednički doživljaj? Pustimo prošlost! De mortuis nil nisi bene! Kemp će nam to pružiti, dragi prijatelji! Duboko vjerujem u to. Priređujući kemp ostavili smo se konvencionalne forme, a prigrlili smo životnu formu. U oboj nekoliko dana moramo osjetiti pulziranje i skonskoga života. To je bezuslovno potrebno. Zbudne li se drukčije, bit će to odsudno. Naš kemp mora nam uliti u srce više vjere, više iskrenoga zanosa, više omladinstva. Samo nemojmo, a da se ne predademo potpuno! Tad ćemo uzalud očekivati ma što god bilo.

★

Tolstoj je jednom napisao u svoj dnevnik: »Uzalud rastapate i gnječite kristal. On će se u zgodnim prilikama opet u istom sustavu iskristalizirati. Kemijski (bitno) ga promijenite! Onda će promijeniti i sustav.« Što da naučimo odavle? Treba da se iznutra promijenimo. Bitno. U duši. Trebat će mnogo samozataje, samoprijegora, žrtava. Ali što na koncu znači biti cionista nego žrtvovati se? Kemp će nam dati poticaj na izgrađivanje naše savjestnosti, odgovornosti, požrtvovnosti.

★

Kažu, da su mladi ljudi impulzivni. Da lako uzavru, ali da se i naglo smire. Ali kempom ima da zanos potraži siguran i trajan zaklon u našem srcu i razumsko opravdanje u našem mozgu. Kad nas stotinu mladih srdaca sjedini skladno brujanje pjesme, blijedi odblijesak mjesečeve zrake, trčkanje po kršju, šum slapa... tad će stotinu srdaca zakućati istim ritmom. Stotinu srdaca — jedna volja. Tako će nas veličajna priroda zbližiti — sjediniti. Zanos će se ovaj zlatnim pismenima urezati u našu svijest. To će biti veliko dejstvo kempa.

★

A zašto će zanos trajnije zaplamsati u našim grudima? Zato jer ćemo znati, da ješ mnogo i mnogo takvih mladih srdaca istim ritmom kuća za iste ideale. Ne ćemo se osjećati osamljeni. I koliko srdaca više zavolimo, to ćemo biti potpuniji, bolji... Eto, dragi prijatelji, neprocjenjive važnosti kempa.

★

Na kemp valja da dođemo s čistim srcem, punim ljubavi, sasvim se moramo predati. I više od sebe tražiti, negoli od drugoga očekivati.

Joško Rosenberg, Zagreb : Borba za slobodu

Židovi su narod bez slobode. Slobode u širem smislu reči. Sputani u tude silom ili milom im nametnute okvire, oni su nagnati da po tim okvirima udešavaju svoj život. Neslobodni bili su u srednjem veku, a neslobodni su i danas. Gotovo bih rekao, da je srednji vek ostavljao Židovima veću slobodu, nego ovaj današnji novi i najnoviji. Onda im je telo robovalo, ali duša je bila slobodna. Danas je telo slobodno, ali duša im je iznakažena. Zato je ovo ropstvo mnogo opasnije. To više, što ga Židovi svesno ili nesvesno primaju gotovo bez otpora. Dok su Židove silili, dotle su se oni toj sili opirali, a kad su im pustili slobodan izbor, onda su se odlučili za ono, protiv čega su se prije bunili. Dok su im silom oblačili tuđe ruho, oni su ga odbacivali, a kad su im pustili, da se obuku kako hoće, oni su izabrali tuđe. Sad hodaju u tuđem ruhu, koje je krojeno za njihove domačine a ne za njih. Na jednom im je mestu preveliko, na drugom premalo. Svi to opažaju, samo oni sami ne. Kadgod i opaze, ali to biva samo na momenat. Obično kad ih neko upozori, da su prisvojili tuđa odela. A onda oni to smatraju terorom i nasiljem. Bune se protiv toga, jer su već zaboravili, da su u tuđem ruhu. Njihova duša je neslobodna, jer je sputavaju i formiraju tuđi joj formatori. A kad je duša neslobodna, onda i telo nije slobodno. I sve što Židovi stvaraju, sve to ima neki polutanski karakter. Pola židovsko, pola nežidovsko delo. Pola prirodno, pola prigrabljeno. A često je ona druga polovica veća. Dok se Židovi ovako odgajaju, dotle je njihov razvitak u nazatku, dotle ne mogu da stvore nešto veliko, nešto snažno i čisto, što bi unapredilo i poboljšalo židovstvo. Da Židovi uzmognu stvarati dela specifično židovska, treba da narod bude slobodan svih tuđih veriga i da u sebi ojača onu židovsku crtu, koja je gotovo već posve izbledela.

* * *

Kaže se, da je omladina avangarda celoga naroda. To je istina. Ona treba da započne svako delo, da dokaže mogućnost postignuća cilja, da stvori put i iznađe sredstva, koja vode k cilju. I zato treba da je omladina pre svih slobodna i beskompromisna. Prvo njoj treba skinuti verige, kako bi ih ona mogla da drugima skine. I u današnjemu cionističkom pokretu, pokretu slobode, obnove i izgradnje, mnogo se brige posvećuje omladini. A što se u ostalom velikom svetu radi u velikom, to se kod nas čini u malome. Omladina se odgaja u slobodi i prirodnosti za slobodne i prirodne ljude. To nije lagano, jer je naša omladina mnogo neprirodna. Kora na prirodnosti je tako debela i tako uz dušu prirasla, da ju je teško skinuti. No ipak je moguće oslobođenje. Treba samo naći

zgodnu metodu i zgodan čas. U 8 godina cionističkoga omladinskog pokreta kod nas bila je odgoja omladine uperena uvek na dve tačke: odgoja Židova i odgoja čoveka. Židova potpunog i svesnog i čoveka prirodnog i dobrog. Različne su bile metode, različiti putevi, ali cilj je bio uvek isti. Napredovali smo s manje ili više uspeha, ali smo ipak napredovali. Danas učinismo opet jedan korak da se približimo cilju. Zamenili smo sletove kempom. Možda će se nekome to činiti nevažnom činjenicom. Možda ne će naći vezu između osamgodišnjega nastojanja i kempa, između sedam sletova i prvoga kempa. Ali taj sigurno nije dovoljno upoznao naša nastojanja, nije video, da je ovim sedam sletovima svršena jedna etapa u oslobađanju naše omladine i njenu odgajanje i da stoga treba da prosledimo korak napred. A taj korak je kemp.

Osloboditi naše ljude neprirodnih veriga i forma današnjega veka, učiniti od njih potpune ljude i približiti ih tako našem cilju, to može samo priroda. Naše sile i naša sredstva su preslaba. Ona možda dostaju tek za pojedinca, ali su preslaba da odrede smer života masi omladine. Samo priroda može da izvrši taj posao. Zato se naš rad uvek oslanjao na prirodu. Posle sedam sletova priređuje omladina kemp, logor. Tko je pratio ove omladinske sastanke, video je, da ni oni nisu svi bili jednaki. I oni su bili udešeni i primereni momentanom razvoju omladine. Od čisto konferencijskih sletova došli smo na sletove s dva dana izleta i jednim danom konferencija, da napokon i njih zamenimo kempom, t. j. izletom od deset dana bez većanja i konferencija. To su koraci, kojima se omladina približava prirodi. Ti koraci nisu brzi, ali su sigurni.

Često se danas čuje prezirno govoriti o sletovima. Često ovu epohu našega života krste jednom reči: potpuni neuspeh. Čini mi se to, kao kad dete netom izašlo iz kolenke prezirno gleda na donedavni svoj ležaj. Mi smo vrlo slični tome detetu. Zaboravljamo, da se u visinu dolazi samo postepeno, da se nikad ne bismo dovinuli do kempa, da nije bilo sletova. Sletovi su etape u našem napredovanju. Oni su nam najbolje merilo za nekadašnji stepen razvoja i snage omladine. Svaki je slet obeležen tadašnjom omladinom. I ako smo danas toliko daleko, da smo u mogućnosti prirediti kemp, onda to treba da zahvalimo sletovima. Oni su nas odgojili i pripravili za kemp. Nikad ne valja činiti prvo drugo, a onda prvi korak, ali isto tako nije dobro, ako iza prvoga koraka opet dođe prvi. Jer naš je cilj da dođemo napred, a ne da ostanemo na jednom mestu.

A ostali bismo na jednom mestu, ako bismo mesto kempa opet priredili slet. Prva je etapa svršena, treba preći u drugu. Stara nam je etapa dala sve, i dalje traženje ostalo bi bez rezultata.

A hoće li kemp uspeti? To stoji do toga, da li je naša omladina toliko osveštena i oslobođena, da će se moći vezati i priljubiti prirodi i primiti sve one vrednote, koje nam ona pruža. Moje je

uverenje, da je naša omladina postigla već taj stepen. Osam godina omladinskoga i cionističkoga rada nije prošlo uzalud. Od zgrbljenih i puzavih Židovčića učinili smo uspravne i ponosne Židove, od robova okolice i pjene ljudskoga društva stvaraju se slobodni i potpuni ljudi, koji će da čine jezgru svoga naroda. Naša je omladina spremna da se veže s prirodom i zato će ovaj kemp da izvrši sve ono, što se od njega očekuje. Kemp je etapa u našem napredovanju, ali ne zadnja etapa! Kemp je tek jedna od stepenica, koje vode k slobodi i savršenstvu. Zato treba da smelo i s puno pouzdanja prevalimo i ovu etapu, kako bismo se što bliže primakli cilju.

Adela Schwarzova, Križevci: Impresije s Herzlovoga groba

Od 1.—5. VII. o. g. bila sam u Wienu na vijeću Continentalbunda (Udruženje židovskih djevojaka). Kao gost tog udruženja prisustvovala sam sa svoje dvije kolegice križevčanke (mi smo bile jedine iz Jugoslavije) u povorci, koja je pohodila 3. VII. Herzlov grob. Vrativši se kući održah 20. tamuza na spomenslavi Herzlovoj, koju je priredilo naše omladinsko udruženje »B'ne Jisroel«, govor o svojim impresijama s Herzlovog groba. Na nagovor svojih drugova šaljem ga našem dragom »Hanoaru« u želji, da i ona omladina, koja nije imala sreće da bude taj dan na njegovu grobu, to barem u duhu sa mnom proživi!

Ove godine zatekao me 3. jula, smrtni dan Teodora Herzla, u Wienu. Ne mogu zamisliti na taj dan biti u Wienu, a ne poći na njegov grob i odati mu poštu.

Na 3. jula osvanulo je tiho i tmurno jutro. Sunce se sakrilo iza oblaka, kao da se pokrilo crnom žalobnom koprenom. Činilo se, kao da se sunce boji, da bi svojim svijetlim, oštrim tracima narušilo sveti mir toga dana. Pod dojmom žalostivoga dana dođoh sa svojim drugaricama na mjesto sastanka nedaleko od döblinškoga groblja. Marna omladina okitila je svakoga prolaznika ukusnim modro-bijelim keren-kajemetskim cvijetkom. Taj skromni cvijetak bio je vanjski znak za učesnike te tihe, ali velike slave.

Ljubav za mrtvoga vođu dovela je tisuće hodočasnika na njegov grob. Moglo je biti oko 10^{1/2} sati, kad se to silno ljudstvo počelo vrstati u veličanstvenu povorku. Sve sami Židovi, jaki i svijesni Židovi, koji izgrađuju njegovo započeto veliko djelo! Gledajući kakvu nacionalnu povorku, znali bi s nekom tjeskobom, s nekim beznadnim bolom reći naši stariji: »Gledaj ih, kako su složni,

kako su oduševljeni! A siromašno naše židovstvo?« Već u najranijoj dobi dala mi je ta žalosna rečenica povoda, da o njoj razmišljam. Kasnije dugim i logičkim razmišljanjem dovela me je na pravi put. Sada prvi puta gledajući ovu povorku samosvijesnih, ponosnih Židova, koje je ista ideja i ljubav okupila oko mrtvoga vode, rekoh sebi samosvijesno: »Jest, i židovstvo je složno i veliko, ne sažaljujte nas više, jer on nam pokaza pravi put, a mi ga slijedimo!«

Napokon se povorka svrstala. Bilo je tu ljudi svih dobi, od sitne dječice iz zabavišta do časnih staraca. Niže škole, srednje škole, židovski izletnici, gimnastička, sportska udruženja, akademski klubovi, gospojinska, djevojačka udruženja, članovi općinskoga vijeća i dobrotvornih društava, ukratko zastupano bijaše sve, što se ponosi židovskim imenom. Mladež je gotovo sva u odorama ili kapama svojega društva s društvenim barjakom. Između svih ističe se brojem i divnim svilenim modro-bijelim barjakom, izvezenim zlatom, pobjedničkom trofejom iz Amerike, wienski sportski klub »Hakoah«. Ta silna povorka kao da nije imala kraja. Najveći dio povorke sačinjava omladina. Nijesu to samo Židovi Wiena, ne, tu je bilo Židova iz cijeloga svijeta!

I uđosmo u groblje. Prostrlo se pred nama usred tmurnoga žalosnog dana u svoj tihoj romantičnoj ljepoti. Prvi dio groblja katolički je odsjek. Dva po dva u redu ulazi povorka, tiho, nečuino, ne čuje se ni šapat. Činilo bi se gotovo svetogrđem progovoriti i narušiti ovaj divni mir usnulih. Svaki je zaokupljen svojom nutrinom, svatko je uzbuđen, jer će za čas stajati pred grobom onoga, po kojemu je zapravo drugi puta postao ono šta jest (jer nije dosta biti samo Židov po porodu). Što se više približujemo, uzbuđenost sve to više raste, jer se svatko pita: »Hoću li moći ponosan, vedra čela stajati pred njim? Jesam li što učinio za svoj narod?« Jest, u tom času budi se savjest u svakoga i kad stupi pred grob, vidi se jasno u oku svakoga, koliko vrijedi.

Tek nas dva reda spomenika dijele od židovskoga odjela, a ja još uvijek ne znam, što ću mu reći, a reći mu nešto moram. Ne da ne znam, što mu želim kazati, srce mi je i prepuno, ali sve to u ovoj uzbuđenosti sabrati u izreku, koja bi mu rekla — sve! I pogledah pred sebe i spazih natpis: »Israelitische Abteilung.« Ima tu spomenika, divnih umjetnina, ali i mnogo skromnijih. Još tren, dva dijeli me od velikog časa, a još uvijek se ne sabraha. Tik pred sobom ugledah pred jednim grobom red akademičara. Bijaše to počasna straža na njegovu grobu. Čedni crni mramorni spomenik i bijelo obrubljeni grob krije mrtvo tijelo Herzlovo. Na spomeniku stoji natpis: »Jeanette Herzl, Jakob Herzl und Sohn Dr Theodor Herzl,« a nad svim tim uklesan je zlatan Magen David. Prva moja misao je bila: »Tako velik čovjek, a ovakav čedni spomenik!« No sjetim se, da je to tek privremeni njegov stan, jer on čeka da dođe u zemlju svojih snova, u Erec Jisrael, tamo će se on smiriti i naći

počinak. A i spomenici, vječni spomenici ne grade se od hladnoga bešćutnoga kamena, oni se grade usred toploga srca. Kad bi se uzelo po kamenčić od svakoga, koji mu u srcu svome podiže spomen, imao bi Herzl spomenik, kojega bi se vršci doticali prijestolja Božjega, kuda on kao čovjek i Židov spada. Bio bi to spomenik, kakvoga još ne sagradi ruka čovječja nijednome vladaru.

Stijegovi se nagnuše na počast. Stadosmo, tren, dva — i moradosmo dalje, jer bijaše još mnogo sljedbenika njegovih, a svi mu htjedoše odati poštu.

U čas kad dođoh pred grob, probi tračak sunca oblak i njegova se zraka odrazi u zlaćanom Magen Davidu Herzlovoga groba. Bijaše to kao znak, kao nada, da će iza tmurnih, galutskih dana doći bolji, sunčani danci slobode i oslobođenoj domaji. Bilo mi je kao djetetu, koje znade, da je učinilo nešto dobro, pa to priča dragome učitelju, ne da stekne priznanje, već samo želi, da mu zadovoljstvo učiteljevo dade pobude za dalji rad. Ovaj tračak sunca dade mi snage, sabraha se i rekoh tiho, ali hrabro: »Vodo, tvoja sjena, tvoj besmrtni duh lebdi nad nama, ti si nam pokazao put, a mi smo njime krenuli. Vodo, i židovska omladina Jugoslavije shvatala te je, mi te ljubimo, mi radimo, a to vodi k cilju! Učitelju, nosim ti pozdrave svoje braće i zaklinjem ti se, da ću uvijek raditi za židovstvo, držeći se tvojih velikih ideala!«

I ona sitna sunčana zraka, odraz iz Magen Davida, prosu mi se blago po licu, kao da me je pomilovala njegova draga ruka, koja je toliko dobra učinila.

Ostavih groblje duboko potresena, ne zboreći putem ni riječi, a ona draga sunčana zraka kao da mi se upila u cijelo biće. Teodor Herzl nije umro, on živi u dušama našim, u kojima smo mu sagradili prijestolje, da na njem vlada najveći Židov naše nove povijesti.

Dragi prijatelji! Donosim vam onu svijetlu zraku s njegova groba, primite je u srca vaša i dokažite, da sam mu o vama rekla istinu, jer on čeka da iziđe iz svoga skromnoga groba u onu sunčanu, divnu zemlju, zemlju svojih čežnja, za koju je živio i za koju je umro.

Mnogošta mogu da prigovore omladini: nestalnost u ciljevima, neizdržljivost u radu, nejasnost u gledanju. Ali tko će da porekne našu iskrenu volju, da se oslobodimo polutanstva, da nađemo svoj životni, svoj židovski put. Ova će nam volja, čvrsta i ustrajna, pomoći do cilja: do obnove židovstva i nas samih!

Dr. J. Patai, Budapest: Kroz judejske kolonije

(Odlomak iz dela: A föltámadó Szentföld.)

Jesam li jučer slučajno video na putu Lud—Jerusalem malo selo Gimzo, pa mi je oživelo talmudsko lice Nahum iš Gimzo, lice staroga i neslomljivoga optimiste koji je na svako zlo, na svaku nepriliku rekao: »Gam zo letova!«, »I to mi može biti na korist!« Lutao sam ulicama Tel Aviva, razgledavao sam cvećem ukrašene balkone i hebrejske plakate u svim bojama. Za to vreme automobili raznih društava odjurili su u Petah Tikvu.

— Tražili i čekali su me — javi mi hotelier, kad sam se vratio — ali nisu imali više strpljenja i otišli su. »Gam zo letova« rekoh i već pođoh u garaž, koji se i hebrejski zove tako, ali jer u hebrejskom jeziku nema »ž« meće se na »g« potez: גרן

Čim dodoh u garaž, nadoh malen Fordov automobil gotov da pode u Petah Tikvu. Samo jedno mesto je prazno, pored nekoga staroga gospodina ili seljaka, ali svakako Židova. I neki star turist iz Australije hoće u Petah Tikvu, ali on ne seda u Fordova kola.

— Kad bi Židovi bili svesni, reče, lako bi poučili toga antisemitu Forda! Ako piše knjige protiv Židova, neka im ne prodaje fabrikate.

Stari prijatelj iz Australije ima svakako pravo, ali ja se mogu boriti protiv antisemitizma — kod kuće, sad bih hteo što pre videti Kapiju Nade (Petah Tikva). Smestim se brzo na poslednjemu praznom mestu. Predstavim se susedu, Meir Pinhas mu je ime. Jedan od prvih kolonista Petah Tikve. Godine 1879. bio je medju prvim osvajačima Zemlje. »Gam zo letova!« rekoh radosno, dobro da sam zakasnio, sad sam barem susreo ovakvoga vodiča.

Auto odlazi i za nekoliko minuta već smo izvan grada. Okrenuvši se s jedne uzvisine vidim pred sobom ceo Tel Aviv sa širokim i drvoredima zasadenim ulicama, parkovima, gimnazijama i fabrikama. Je li moguće da je ovo mesto pre 15 godina bila pustinja? A ovaj čudnovati grad kao da pred našim očima raste na sve strane. Tamo se dižu neke kuće još u pustinji, ali za godinu dana biće tu divna ulica sa cipresama, paomama i eukaliptima. U 15 godina doselilo se 35.000 ljudi u taj židovski grad. Kako zavidim onome ko će to videti posle 50 godina! I zaleđe se razvija paralelno s gradom. Oko grada odasvud stare i nove židovske kolonije, stočarske i zemljoradničke.

— U Šaroni smo — reče mi sused. Nemački su opati osnovali ovu izvrsnu koloniju u Šaronskoj dolini, kad u Palestini još nije bilo židovskih zemljoradnika. Oni su prehranjivali Jafu mlekom, maslacem i povrćem. Za vreme rata morali su ostaviti Zemlju, i od tada i oni koji su se vratili nisu se mogli oporaviti. Jafu apsorbuje Tel Aviv, Šaronu potiskuju nove židovske kolonije. Pre ili posle i

Šarona će postati židovska kolonija. Onda će pripadati ovamo vrt Montefiore, gde je veliki filantrop hteo pre 70 godina osnovati ratarsku školu. Ovamo će pripasti i veliki Goldbergerov nasad naranča. Ali ako zidanje i dalje napreduje u ovakvome tempu, postaće Montefiore-vrt gradskim parkom Tel Aviva.

U daljini primetim tri brežuljka nalik tvrđavi. — Napoleonovi brežuljci — razjasni mi sused — trebali su mu pri opsadi Jafe, i priča se, da ih je zgotovio za nekoliko sati. Napoleonovu izreku: »Reči »nemoguće« nema u mome rečniku« ponavljali smo i mi, kad smo pre 45 godina došli ovamo, da u opustošenoj Šaronskoj dolini započnemo nov život. Došli smo ovamo s talmudom u ruci. Zamislili smo da pre podne radimo, a posle podne da se udubimo u talmud. »Polovina vašega vremena je vaša, a polovina pripada Bogu«, rekli su naši mudraci. Židovi jerusalemskih haluka kolela ismejavali su nas i pretili nam se govoreći, da smo poludeli. Što više hteli su nas staviti pod herem. Ali mi nismo bili od onih koji se boje ismejavanja ili pretnje. Medju nama je bio pisac Joel Moše Salomon koji je onda pisao svoj poziv piscima, neka promene pero plugom, a završio je poziv rečima: »Prestajem izdavati časopis »Jehuda vi Jrušalajim«, i milija će mi biti zemlja koju orem nego hiljadu govora i članaka.« Medju nama je bio Zerah Barnet koji je prvi stigao do mučno nabavljene teritorije Petah Tikve i tamo je skočio s konja i ljubio zemlju plačući glasno. Imali smo neke drugove i iz Ugarske. Jošua Stampfer sin dajana iz grada Szombathely koji je peške došao iz Budapesta u Jerusalem, preko Balkana, Turske, Anatolije i Sirije; kroz mesece lutao je pustinjom bez jela i pića, dok je stigao do cilja....

— O tome mi je pričao mladi Raab, s kime sam zajedno došao od Carigrada do Jafe.

— Jošua Stampfer bio mu je stric, moći će sve da ispriča o njemu. S nama je bio i stari Eleazar Raab, to jest onda je još i on bio mlad. Medju nama je bio Meir David Gutman iz Debrecina koji je došao ovamo kao bogat trgovac, ali je isto tako držao ručicu pluga kao i ostali. Ali ni do ručice pluga nismo došli tako lako. Po ondašnjim turskim zakonima, zemlju nismo mogli prepisati na svoje ime. Tu nam je pomogao engleski konzul iz Jafe, i prepisao zemlju na svoje ime.

— Zanimljivo je, rekoh, da je već prva palestinska kolonija osnovana pod engleskom zaštitom.

— Ali time stvar ni izdaleka nije bila svršena — nastavi svoje uspomene stari kolonist. Prve zidove, koje smo sazidali s teškom mukom, morali smo porušiti, jer su nas Arapi prijavili, da nismo unapred nabavili »dozvolu za zidanje«. Otad smo zidali kradom noću i brzo smo smestili već unapred zgotovljen krov, jer po zakonima: kuća s k r o v o m, bez dozvole sazidana, ne treba da se poruši, samo mora da se plati globa. Ali to više bakšiša smo morali platiti, da krov bude zakonito priznat krovom. Tako smo zidali

kuću za kućom, tajno, u mraku. Bolelo nas je, što se kradom moramo uvući u drevno nasleđstvo za koje smo platili teške pare. Očistili smo zemlju od kamenja, nisu nas zastrašili ni najteži poslovi. Ni od bolesti nismo se uplašili koja je već ispočetka srušila nekoliko od nas. I s groznicom smo išli raditi. Bili smo sretni, da ćemo upravo mi otvoriti »Kapiju Nade«, i da će se po nama ostvariti reči prorokove: »I vratiću vinograde njegove, i dolinu muka pretvoriću u kapiju nade (lfetah tikva), i pevaće tamo, kao u dane mladosti svoje i kao u dane izlaska iz Egipta.«

Stari Meir Pinhas citira stihove iz Hošeje, i čini mi se, kao da u očima njegovim planiti vatra mladosti pod mrkim čelom, punim brazdama. Da, vredilo je patnje i borbe samo da reči prorokove budu izvršene. U starom kolonisti koji citira proroke prepoznajem sina drevnoga naroda koji je gotov sve žrtvovati za stih iz Svetoga Pisma, za biblijski zakon, za svet ideal.

Približavamo se »Nahr-el-Audža« i glavnom vodopadu reke Jarkona, gde ima sedam mlinova, kojih nam jednostavnost, i protivu volje, dozivlje u pamet veliki Rotšildov mlin u Hajfi s grandioznim uređajem. Na obali male reke neki beduinski čobanin čuva krupne i lepe sirske ovce. Čobanin se sagne, skupi ruke i zagrabi malo vode, da bi ugasio žedju.

— Ovi beduini — reče Meir Pinhas — kako vidite nisu tako izbirljivi, ali mi smo onda često i oboleli od močvarne klime. Ipak nismo hteli ostaviti prvu židovsku koloniju. Imali smo strašnih gubitaka. Mesto arapskih plugova koji samo za nekoliko centimetara zadru u zemlju nabavili smo moderne evropske plugove. Ali ove velike plugove nisu mogli mali palestinski volovi da vuku. Nato smo nabavili volove velikoga stasa iz Bajruta. No sirski volovi nisu mogli izdržati palestinsku klimu — i pocrkaše... A od Moskita (vrste komaraca) nismo imali mira ni danju ni noću. U to vreme grobovi su se žalosno umnožavali na groblju na obali Jarkona. Ipak nismo popuštali. Znali smo, da do našega početka stoji nastavak, i ako mi obustavimo rad, svršiće se san o šivat Cijon (povratku u Cijon). Iselili smo se iz naših stanova u Jehudiju (2 sata od Petah Tikve) koja leži visoko i suva je. Tamo smo stanovali u šatorima 2 godine dana, i odatle smo išli svaki dan u Petah Tikvu.

U Petah Tikvi sadili smo eukalipt koji izvlači vlagu i suši zemlju. Arapi dotad nisu poznavali ovoga drveta, stoga ga još i danas zovu »Sedžera-el-Jahud« — židovskim drvetom. Kako su se čudili susedni felasi, kad su se ova drveta tako brzo penjala u vis! Naše su kuće dobile hlada, a s naše teritorije nestalo je komaraca.

Rekli su, da smo nekakvim čarolijama proterali komarce. Ovakva okrivljenja poznavali smo još iz Rusije. Kad je kolonija bila zdrava, preselili smo se natrag. U to su i deca narasla kao eukalipt. Jednom mi je došao sin, i oduševljeno pričao, da iza kuće ima sjajnih obručeva, neka mu ih podignem. Izadoh i s jezom

videh, da zmiije leže tamo uokrug, i sjaje se. Sreća je, što im se nije približio, andjeli čuvaju decu.

Midbar haja-pustinja je to bila. Ali videćete kakova je sad Petah Tikva! Voćnjaci, nasadi s narančama i etrogom, i u svakome nasadu bunar za natapanje. Ali ipak je lepše bilo onda kad smo morali donositi vode iz Jarkona — možda samo zato, što smo onda bili mladji? Sad je već i najmladji moj sin posedio. Njega sam sad pohodio u bolnici u Jafi. Desila mu se nezgoda, neka cigla pala mu kod zidanja u lice. Lepo se oporavlja, hvala Bogu.

Auto zavija na istok, auto se zatreska.

— Vidite, ovde kamila lepše zavije nego auto.

— Onda su bila lepa vremena, pre 40 godina kad smo prvim plodovima Petah Tikve natovarili kamile, i nosili teruma i maaser. pevajući psalme, u Jerusalem. Kod ulice »Mea Šearim« skinuli smo s kamila žito i plod, pozvali smo rabine, kohanim, levite i siromahe, a oni su svi plačući od radosti govorili s nama »Šehhejanu«, što se posle 2000 godina opet daje teruma i maaser od židovskoga roda Svete Zemlje.

Suze polete u oko starome kolonisti. Nekoliko minuta šuti razmišljajući o prošlosti. *(Prevodi Š. Kaiser, Novisad.)*

(Nastavit će se).

Pavao Wertheim, Veliki Zdenci: Umiranje

U bledanom svetlu nečujno zamire dan...

Božanski glasnik San
eterom tiho leprša.

I donosi čoveku mir,
sjajni, bleštavi:

čarobne kraje,

vile i zmaje,

meke, svilene kose

ko bisere jutarnje rose

u ružinoj čaški.

Grobnim se mukom ovi planeta,

sasvijem nesta zemskoga sveta,

sve se vinu u vise.

Po zračnoj visini,

nebeskoj modrini

plovi svet.

Ko proletni let

zlačanih ptića

i prozračnih vila iz detinjih priča

tone duboko san.

Novi Vinodol, početkom srpnja 1927.

Arthur Holitscher, Berlin: Kod Gandija

(Iz knjige: Das unruhige Asien.)

Na kraju grada Ahmedabad uzdiže se Nacionalni Univerzitet, u kojemu je nastava uređena po nauci Mahatme Gandija, a gdje kad u njemu i sam Mahatma govori studentima. A za odmora u njemu šarka, kolovrat, i tkalački stan spremaju mirno, neubojno oružje bijele tkanine, kadara.*)

Nastavni je jezik gučera-dijalekat, vernakular ovoga kraja, koji graniči s Dekanom na jugu, Sindom na sjeveru i Radputanom na istoku, (a svi ovi krajevi imaju svoja narječja). Učenici univerziteta (ima ih oko 150) rodom su ponajviše iz Gučerata. Sa krova se vije zastava Mahatmina: bijelo-zelено-crvena: bijelo polje znači stapanje svih religija Indije, zelena je boja muslimanska, a crvena je boja boja Hindua. Simbol drvenoga kolovrata razmaknuo se kroza sva tri horizontalna polja.

S mladim prijateljem, liječnikom drom Manohar Kavijem, Jainom, dolazio sam često ovamo na univerzitet i govorio mnogo s mladim, evropski obrazovanim profesorima zavoda o ovoj jedinoj temi: o ličnosti Mahatme i o njegovu djelovanju u Indiji. Mnogošta sam ovdje čuo, uhvatio i razumio. Mnogošta je za šutnje u blizini ovih čistih i lijepih ljudi s indijskom dušom prešlo u moju uznemirenu, raskidanu dušu evropsku.

Sedmoga novembra, sat prije časa, ugovorena za sastanak s Mahatmom, bio sam gostom univerziteta. Na sedmožičnom setaru, pa onda na binu, instrumentu nalik na bosanske gusle, svirahu mi mladi umjetnici ritam hinduske muzike, što se sved ponavljao tugaljivo i sjetno, a onda se uzdigao do burnih zamaha i udaraca. U osnovi ostaje ponajviše tek jedan ton, koji se stalno provlači kroz svu pjesmu, a preko njega se isprepliće i leprša melodija poput fioriture, poput sitnih valova, što se žuboreći gone i miješaju. I ova me je muzika, začudo, podsjećala više na ruske, ukrajinske i poljske seljačke motive nego li na orijentalne, arapske, egipatske ili na one, koje sam čuo u Palestini.

Morao sam da govorim učenicima i rekao sam, što za mene Evropejca, za mene, koji sam taj sedmi novembra, godišnjicu ruske revolucije, nekoliko puta proživio u Rusiji, znači: da smijem na čas da se zadržim na pragu ovoga sretnoga trenutka u svome životu.

Tačno u četiri sata ušao je Mahatma u visoko, golo predsoblje svoje kuće u Sabarmatiju, u kojemu sam s drom Kavijem sjedio na klupi čekajući ga, a dva Mahatmina učenika — njegov sekretar i neki mlad slikar — sjedili su na indijsku s podbačenim potkoljeni-

---

*) Kadar je bijela sasvim jednostavna platnena odjeća. Gandi je propaguje, da suzbije konkurenciju engleske tekstilne industrije. I da usto, u zimskim danima, dadne indijskom seljaku lukrativno uposlenje.

cama na modroj tkanini, što je pokrivala pod iz opeke. Bijela tanka matracica bila je položena pred sasvim niskim pisaćim stolom, na kojemu ležahu pisma, brzojavi, istrošena papirna mapa za pisanje, metalna kutijica i nekoliko knjiga.

Mahatma se bio vratio iz grada, kuda se pred jedan sat bijaše odvezao autom.

Gandi je slabunjav čovjek osrednjega stasa, malene glave i tankoga vrata. Tijelo mu je sada zbog naporna puta Kuč područjem dobrano omršavilo. Gandi nosi kratak platneni zavoj oko bokova, a ostalo mu je tijelo golo. Gornji mu je dio tijela smeđ, grudi su mu umjereno svedene i obrasle ponešto crnom dlakom. Ruke su mu i noge nešto svjetlije. Nos je oširok i splošten i pokriva podrezani brk, što se otegnuo ponad širokih usana. Partija oko brade malena je u relaciji prema gornjoj potpuno razvijenoj polovini lica. U donjoj čeljusti nema srednjih zubiju. Čelo se naročito ne ističe, kao što uopće na svoj pojavi, na svemu licu, koje se ne može nazvati lijepim, nema ničega, o što bi oko posebice zapelo. Velike, a opet normalne uške odmakle su od lubanje. Lijeva je gore, tik uz rub, probušena. Ondje je Gandi, prema hinduskom običaju, još kao dijete nosio prsten. Glava je izbrijana sve do jednoga dugačkog čuperka, što svakom vjerniku u Hinduu visi s tjemena. Oči gledaju blago, crne su uz neki žuti refleks, mladenački svježije. To i jest značajno na ovoj inače nenapadnoj figuri: mladenački, svježiji sjaj na licu šezdesetpetgodišnjeg čovjeka. Glas mu je ugodan, bez sonornoga zvuka. Govori poluglasno dobrom, izabranom engleštinom. Voljak, počesto naivan smješak oživljava lice, ali kod toga pokazuje i ono mjesto iza donje usne, gdje nema zubiju. Kad govor skrene na vesele stvari — srdačan, poluglasan smijeh. Bez rezerve — potpuno slobodno, neusiljeno biće, bez »časti«; gdjekad neznatan, plastičan gest rukom, kao da će da protumači ono, što je riječ rekla; riječi teku polaganije, kad nešto bilježim; prijazan pogled, naprijed nagnuta glava, kad mu što govorim.

Govorimo već sat. Moj pratilac i obadva učenika Mahatmina na tlu ne maknuše se za sve to vrijeme, ne rekoše ni riječi, kao da su ukočeni.

Pisma, brzojavi leže tude kao neopaženi. Kasnije stavi Gandi, da uzmogne čitati, na oči naočari s okvirom od roga; piše lijevom i desnom rukom, a služi se nalivperom. Za sve vrijeme sjedi s podbačenim potkoljenicama do pisaćega stola na matraci, zavoj oko bokova pokrio mu noge sve do koljena. Učenici nose bijelu surku, bijelim platnom zaviše bokove i bedra, na glavi im bijela kapa, koja po svoj Indiji označuje pristalice Gandijeve — kažnjenička kapa, koju je Gandi nosio u tamnici.

Netom je ušao, tek smo se rukovali, i već sam u kontaktu s njime, i ako je prošlo dosta vremena, dok ne počeh da govorim.

Ovo je, što imam da kažem: narodi Evrope nijesu u ratu ništa naučili. Evropski su narodi izgubili vjeru. Ne vjeruju ni u šta.

Bog ih je ostavio. Narode istoka, kojima vjera određuje život, ovaj je rat probudio. Dokaz je tome oslobodilački pokret sve od Maroka do Kine. Imade doduše u Evropi pokret, koji se može nazvati religioznim pokretom: komunizam. Ali se o tome pokretu nepravedno sudi, mnogi ga ne znadu. A najbolnije jest to, da ga krivo prikazuju ljudi, koji govore o sebi, da su najčistiji demokrate, a koji se slijepo drže ispraznoga, formalnog, fosilnog pojma »demokratije.« ..... Očaj nad principom demokratije, nad stavom socijalizma, koji je inficirala građanska demokratija, nad pacifizmom, koji je suviše kukavan, pa se ne usuđuje da stvari promozga do kraja — ovo goni Evropejca iz Evrope. Što da se radi? Što ima da bude?

Mahatma me sasluša i veli: »U Evropi ne će nitko da se lati reforme svojih prilika, čekajući, da se ponajprije svi drugi obrate. Htjeli bi da se razoružaju, ali ponajprije moraju drugi biti razoružani. Nitko ne će da objesi mački zvono oko vrata. Ja držim: ja moram započeti da se razoružam, prije nego što smijem tražiti, da i drugi tako rade. Ovih dana dobio sam iz Poljske pismo jednoga profesora, koji mi piše: moj nauk (Gandi govori dosljedno »my preachings«, moje propovijedi) može se jamačno u Indiji da provodi, ali je nemoguć za Evropu, gdje je sad svaki protiv svakoga. Ali ja mislim: moj se nauk, bez sumnje, može da primijeni i na Evropu i na sav svijet.«

»Vaš nauk« reknem, »pretpostavlja kao i nauk primitivnoga praksičanstva povoljne preduslove rase, klime, potreba. Nema li tih preduslova, teško će u većoj mjeri moći da ga slijede mnogi ljudi. Religija Hindusa, blagost Jaina, njegova ljubav za životinju, malene potrebe, određene povoljnim prilikama tropske klime: hrana, odjeća, kućanstvo, reducirani su na minimum! — a naš sjever traži toplu odjeću, mast za ozeblo tijelo, krov nad glavom — uvećanjem životnih potreba uvećanu borbu za život...«

»Vjerujem u apsolutnu jednakost, identičnost, ljudske prirode. Ima li u Evropi teškoća koje priječe, da se vrši sistem, u kome nema nasilja, ne će biti zasigurno ukorijenjene u klimi: U Hindusa nema samosvijesti; zbog toga se toliko čvrsto drži svoje vjere i svega, što ona daje; a ovo se ne može da tvrdi za Evropejca: u njega ima samosvijesti, pa može dakle da svijesno slijedi doktrinu, (koja isključuje silu). Evropi manjka živo u tjelovljenje doktrine — čovjek, koji je živ i, do najsitnijega detaja.«

Holitscher napominje, da je ovakav čovjek bio Lenjin. Razgovor prelazi na boljševizam. Holitscher, koji se zalaže za boljševizam, spominje na upit Mahatme uspjehe njegove u Rusiji.

Sad reče Mahatma nešto naročito: »Što ja propovijedam, jest revolucionarni evolucionizam. Nauk boljševizma bazira na apsolutizmu. Ali iz apsolutizma ne vodi nijedan put na čistinu. Jedina zapreka da dostignem svoj cilj jest u meni samome. Kad bi meni uspjelo da u punoj mjeri postignem, što od sebe ištem — ne bih klonuo. Ali ja i ne sustajem, nijesam klonuo, i ako ne postizavam punu mjeru.«

»Kako ćete da svladate kapitalizam, osnov svega zla, a da ga nasilno ne razorite? Zbog njega propada svijet. Ja ne vidim druge metode.«

Mahatma upotrijebi poredbu, koju je, držim, već češće spomenuo, i koja se susreće u njegovim radovima (jamačno je posvećeni simbol Hindu-vjere), kadgod je riječ o nekom zlu, o neprijatelju čovječje prirode, o razaralaštvu, želji za ubijanjem, o instinktu izrabljivanja bližnjega:

»Moja mi vjera zabranjuje, da ubijem zmiju. Time nije rečeno, da mi je zabranjeno zaprepastiti se, kad spazim zmiju. Ne ću se igrati s njom, ne ću je milovati, ali ću u nje pobuditi p o v j e r e n j e u m e n e, da joj ne ću učiniti ništa na žao — i ona će me poštediti. Razaram li kapitalizam, mijenjam tek njegovu vremensku formu — ali bit njegovu mogu da razorim tek time, što mu se ne opirem.«

I poslije kraćega razmišljanja: »Zlo se hrani dobrim. Iz samoga sebe ne može da se hrani, samo o sebi ne može da živi.« (»By itself it has no life«). »It requires a d u l t e r a t i o n o f g o o d.« Od riječi do riječi prevedeno: »Dobro se mora da krivotvori (kao što se hrana patvori) — »da se njegova hranivost uskrati zlu.«

Spominjem Crvenu Armiju, koja je instrumenat protiv militarizma, protiv osvajačkoga imperijalizma kapitalističkih naroda. Mahatma odgovara: »Ne mogu to da uvidim. Topovi uvećavaju broj topova. Sigurno je, da su energije čovječanstva, upravljene na naružanje, danas veće, no što su ikada bile — ali upre li koji muž svu svoju dušu protiv te aktivnosti, u k r o t i t ć e o v o d o b a !«

Usudih se da napomenem nešto u vezi s uzmakom Mahatme od politike Non cooperation*, koji ja tumačim njegovom brigom za ugroženi život svojih pristalica. Žalosni i krvavi događaji ponajprije u Asarnu, pa zatim u Bardoliju kod Bombaja, na poslijetku u Hauriu-Haure (o ovome ima opis u knjizi Romain Rollanda o Gandiju), nagnali su ga, a to je historički utvrđena istina, da napusti parolu »Civil Disobedience«, parolu otkaza poslušnosti prema vlasti u zemlji.

»There is no such thing as dying«. — »Tjelesna smrt nije argumenat. Sve je tek pitanje vremena: Vjerujem čvrsto u konačnu pobjedu Non cooperation-a, ma da su mnogi pristalice ove doktrine postali kooperatorima iz ovoga ili onoga razloga. Kad sam se vratio iz tamnice, spoznao sam, da organizacija velikih krajeva u zemlji nije mogla da provodi Non cooperation; trebalo je istom da se stvori (Gandi misli tude moralnu organizaciju po skupu uzornih ljudi); nacionalni su razlozi tražili, da se na neko vrijeme napusti Non cooperation, ali se pouzdano nadam, da ću jednoga dana naciji iznova ucijepiti ideju Non cooperation.«**

»Ovome se nadaju i boljševici, dok govore, da će u podesnom

* Protiv saradnje s Englezima, t. j. vlastima. Nap. prev.

** Zapravo je Gandi opozvavši nakon onih događaja g. 1921. parolu

času zakrenuti vratom novoj ekonomskoj politici i definitivno izjuriti kapitalizam iz Rusije.«*

»Duh, što je prožet istinom, smije da prizna, što je neizbježno i mora da svoj rad upravi prema konačnom cilju. Vidjet ćete«, reče Mahatma, »ma koliko nam izgledi danas bili mutni, jednog će dana Evropa sama da dođe do Ahimze (otklanjanje sile);** bit će bačena do nje, otplavljena jednako kao što će biti nagnata k Satyagrahi, izlučivanju svega zla iz javnoga života narodâ. Narodi moraju da dotle dospiju — ili će biti uništeni, propast će.«

Za našega razgovora nekoliko puta uđoše ljudi u sobu, gdje bijasmo. Ali Mahatma ne prekine razgovora, pa nas opet doskora ostaviše nasamu. Na poslijetku uđe grupa Hindu žena, koje se poput zastrašenih sjena stisnuše uza zid pa kao odjednom nestadoše. Zabilježih još nekoliko pitanja i rekoh Mahatmi, jer sam bio čuo, da je otklonio poziv da dođe u Ameriku: kako bi njegovim dolaskom silno ojačala njegova misao u tisuća ozbiljnih i uvjerenih pristalica njegova nauka. A on mi odgovori:

»Mogao bih da dođem u Evropu tek onda, kad bi Indija moj nauk uzela za osnovnu smjernicu svojoj nacionalnoj politici. Dok to ne bude, mogao bi moj put Evropom tek da godi mojoj sujeti (!!!) a usto mojim prisustvom ne bi Evropa ništa dobila. Jedino je, što Evropa treba: da ustanu ondje ljudi, s najvišim intelektom, da prednjače najdubljom skromnošću, i ljudi, koji najbolje znadu umijeće ubijanja, da propovijedaju i vrše najblaži nauk!«

Usudih se da ustvrdim, da su izgledi za ovo veoma slabi, ali da je opasnost to veća, što bi se jato mekušaca, slabunjavih snobova, što pasivno posmatraju socijalnu borbu, okitilo nimbusom njegovih nauka, kao što je učinilo s naukom Bude... i vidjeh prvi puta Mahatmu, gdje se od srca smije. Smijao se radosno i dugo, poput djeteta, a onda mi rekne sav ozbiljan: »Ahimza bez opasnosti — kukavičluk — nije to smisao; — Žrtva je smisao.« — — — — —

Šutio sam neko vrijeme, pa je Mahatma segnuo za pismima i brzojavima. Zamolio sam ga, neka mi dopusti, da na čas-dva ostanem u ovoj sobi. Odobri mi lakim naklonom glave i prijaznim smješkom. Sekretar ustade, donese bilježnicu, papir. Mahatma natakne naočari, stavi mapu na koljena i stade da piše lijevom rukom polako i lijepim slovima.

— — — — —

Opet je ruka ovoga čovjeka među mojima. Sasvim blizu susretoše se naši pogledi, a zatim odoh.

»Civil Disobedience« toliko oslabio svoj direktni uticaj na mase, što su slijepo polazile za njim, te se vlada usudila, da ga stavi pred sud.

* Ovo veli Holitscher. Nap. prevodioca.

** Engleski: Non Violation (non vajolešn).

Rabin Ignjat Šlang, Beograd: O Jevrejima na severoistoku Evrope

(Svršetak).

Frankisti održavali su u istočnoj Poljskoj svoju sektu još mnogo decenija, i kao pokršteni Jevreji mnogo štete učinili svojim saplemenicima. Na posletku su se potpuno pretopili u poljskom narodu. Istoričar Mačijovski nabraja stotinama imena poljskih porodica, pa i iz najvišeg plemstva, koja su poreklom Jevreji i pokrstili se za vreme Franka.

Događaji o Franku i o njegovoj sekti imaju se smatrati za pokret od velike važnosti u Jevrejstvu, jer važe kao preteča niza sličnih događaja u Poljskoj. Od katastrofe za vreme Hmjelnickog, gubili su Jevreji s opštim blagostanjem i negdašnje pouzdanje, samosvest, elastičnost duha i veru u svoju sigurnost. Bila je masa nezaposlenih zanatlija, trgovaca, koji su postali sitničari, i najveći deo nekadašnjih građana, a naročito u manjim gradovima, ishranio se tek najvećim brigama, borbama i oskudicom. Nemajući zarade i posla, proveli su svoje i suviše slobodno vreme po hramovima, u Bet-hamidraš, po teološkim školama i tu su postali sanjalicama, sujeverni i preko mere pobožni. Pokušavali su da se približe Bogu kajanjem, postovima i molitvama, i u slomljenom srcu i u oslabljenoj duši očajavali su u uzaludnom traženju pomoći i utehe od Boga. Mnoštvo liturgijskih pesama, u kojima su izneli svu gorčinu očajničkog srca, izražavaju bedno stanje njihovo u bolnom kriku: Gde si sada, o Bože naš?

Ratovi, lutanje, siromaštvo i bolesti utisnuli su svoje pečate na Jevrejstvo Poljske od druge polovine 17. veka. Prilike su ih pretvorile u plašljive tice, koje beže od šušnja padajućeg suvog lista. Mekog i prijemljivog srca, postali su kao deca fantastičnog zanosa, i svaki, koji je razumeo njihovo raspoloženje i znao, kojom sugestijom, obećanjem i izgledom ih može tešiti, mogao je tu masu pridobiti za sebe bez teškoća.

Mistična nauka, zvana kabala, mogla je rasprostreti svoj magloviti plašt i zabluditi inače trezvene oči Jevrejstva samo u bolešljivom, nejasnom stanju mračne okoline, kada su mu položaj, egzistencija i izgledi bili uzdrmani i nestabilni. Kabalistička dela, učena od Lurije i Vitala u Palestini, pogrešno shvaćena i zloupotrebljena od Sabitaja i Franka u Poljskoj, koja su zadobila odsudni uticaj na veliki deo Jevrejstva, imala su u to doba još jednog predstavnika u Poljskoj, koji je isto tako odvratio masu Jevrejstva sa realnog puta stvarnosti. Izrael Bal-Šem iz Mezubeža, bio je već poznata ličnost za vreme Frankista. On je bio jedan od polemičara protivu Franka i svojim uplivom spasao je Talmud od ponovne presude, ali pravac njegove nauke našao je proširenje i ulaz

u mase tek posle njegove smrti, oko 1760. god. od njegovih učenika i naslednika. Hasidim, tako su se zvali privrženici tih učitelja mističnog Jevrejstva, pojavili su se kao nova sekta, istina, sa mnogim lepim osobinama, ali u glavnom veoma štetnim po napredak jevrejske kulture i kao bitna zapreka za izlaz iz srednjovekovnog mračnog doba. Glavne su njihove osobine bile: gajenje mističnog raspoloženja u duši, beskrajno pouzdanje u Boga, odstranjivanje svake očajnosti i tuge, uzdizanje svoje duše nad svakodnevnicom, zadovoljiti se minimalnim zahtevima telesnih potreba i približavati se Bogu tvorcu ljubavlju, pouzdanjem, unutrašnjim zadovoljstvom i radošću. Nad zajednicom vernih Hasidim stoji Rebe ili Cadik, koji je bliže Bogu i bezuslovnim verovanjem u njega on može svakad posredovati kod Boga za spas svojih Hasidim, za njihovo neograničeno blaženstvo. Krug Hasidim ima biti vezan iskrenim međusobnim prijateljstvom, oni se imaju međusobno pomagati u svima okolnostima života. Gajenje učenosti i prirodnih nauka stvar je osobitih talenata i nije obavezno za Hasidim. Pogotovo moderne nauke, studija jezika, filozofije i nauke prirode sasvim su zabranjene. U toliko više su dužni slušati predavanja svoga Cadika, ma da ne razume njegove mistične kompozicije, ali treba iz njegovih reči osećati bliže vejanje duha božjeg i duševno utonuti u tu svetu atmosferu. Hasidim nisu sluge božje, koje imaju paziti na tačno ispunjavanje zakonskih propisa, već su kao deca svoga prirodnog oca, kojima otac nebeski večito prašta u ljubavi i kome se mogu, posredovanjem Cadika, uvek približavati.

Ova nova sekta sa svojim predstavnicima, Cadikim, i svojom naukom, svojim bezbrižnim zabavama, novim običajima, a naročito zanemarivanjem talmudskih i prirodnih nauka, izazvala je pravu buru u krugovima trezvenih književnika, u Ješivot, i kod predavnikarabinske nauke. Najveći talmudski autoritet onog doba, slavni rabin iz Vilne, Rabi Elija Gaon, počeo je sa gonjenjem te sekte i svojim uplivom uspeo je, da su vlasti zatvorile priznatog šefa hasidskog pokreta, rabina Šneura iz Lodi. Neki istoričari tvrde, da je Hasidizam dobio svoj značaj baš od svojih protivnika, pošto su ga suviše revnosno gonili i ogovarali. Tek tačno je, da se kolosalno razvijao i da je zadržavao veliki deo Jevrejstva od moderne škole i napretka. Poljsko Jevrejstvo je zato kasnije stupilo na pozornicu javnoga sudelovanja za razvitak opšteg kulturnog stanja prosvećenog čovečanstva u Evropi.

Ovo poslednje tvrđenje valja primeniti u relativnom srazmeru. Jevreji u Francuskoj imali su u to vreme, za vreme revolucije, jednu duhovno, moralno i socijalno zreliju okolinu, koja je pitanje ravnopravnosti Jevreja prihvatila kao svoju stvar, t. j. za pitanje emancipacije celog čovečanstva. Jevreji u Nemačkoj i u Austriji skupljali su za to vreme duhovna sredstva za borbu protivu vladajuće reakcije, a dobili su zakonsku ravnopravnost tek u drugoj polovini 19. veka. Međutim braća na severoistoku nalazila

su se u sasvim drugim okolnostima. Podelom Poljske pri kraju 18 veka, menjalo se pravno, političko pa i ekonomsko stanje njihovo. Najveći deo Jevrejstva pripadao je Rusiji, koja je savladivala svoje mase drakonskim merama. Uskrativši svojim pravoslavnim narodnim masama najelementarnija prava, stegnuvši katoličko sveštenstvo Poljske vojničkom bezobzirnošću, najmanje se brinula za omrznute Jevreje. Dozvolila im je boravak samo u gradovima izvesnog rejona, zabranila im naseljavati se po selima i u unutrašnjosti Rusije i time htela stvoriti konkurenciju Jevreja protivu Jevreja. Ma da su te mere vrlo nepovoljno delovale na njihov ekonomski razvitak, ipak su se mnogi Jevreji i tamo uzdigli do viđenog položaja. Nemačka opet u nameri, da što pre germanizuje nove krajeve, našla je u Jevrejima zgodni materijal, koji joj je najbolje mogao služiti za taj cilj po jeftinoj ceni: za bezbednost života i imanja. Labava uprava u Austriji nije imala određenu politiku prema Jevrejima, ali ih je štitila od nepravednih napada. Tako podeljeni u tri različita carstva, teško su mogli održati negdašnje jedinstvo. Postepeno su i ekonomske prilike postale povoljnije, horizont se sve više razbistrio i proširio i raspoloženje se popravilo. Mnogi su se i duhovno podigli, izlazeći iz uzanog kruga geta, dok su drugi, a naročito oni iz rejonskih masa, ostali i dalje telom i dušom robovi nasleđenih navika, okovane sluge misterioznih bogova i idola. Tako vidimo to isto Jevrejstvo u početku 19. veka u međusobnoj duhovnoj borbi: u borbi duha i uma, u borbi napretka protiv nazatka, u borbi Ormuzda, boga svetlosti protivu Arimana, boga mraka.

* * *

Kada su se dveri nauke u zapadnoj Evropi proširile i dopustile, da kroz njih ulaze zraci sveže svetlosti: tolerancija, sloboda kritike, trpeljivosti prema drugom osvedočenju, — onda nisu ni trule kapije jevrejskog geta odolevale njihovom ulazu. Ljudi žudni znanja zatvarali su se u svojim bibliotekama i ostavljajući sitne i krupne zađevce oko Mesijanizma, Franka, Bal-Šema, ostavljajući i pitanje trgovine i blagostanja, odali su se punini žarom elastičnog duha istraživanju naučnih osnova svoga Jevrejstva. Maskilim, prosvetitelji, kako ih književnost naziva, potrudili su se, da izbrišu tri veka neplodnoga rada iz svoje istorije i da nastave nauku onde, gde su je ostavili mudraci Španije: Majmonid, Halevi i drugi. Kolevka tih Maskilim stajaše u istočnoj Galiciji i njihov doajen beše Nahman Krochmal iz Brodi. Oko njega sakupili su se: Rapaport, Hajes, Goldenberg, Leteris i drugi, i literatura, koja je stvorena iz te okoline ponovo je oplodavala celo Jevrejstvo. Uglavljajući se na svetli primer rada slavnog Mendelzona u Berlinu, Maskilim Poljske nudili su duševnu hranu sa više obzira na svoju okolinu, i blagotvorno dejstvo njihovog rada se odmah osećalo u odabranom Jevrejstvu celog severoistoka. Njihova prosvećena književnost ušla je u sve domove i prijemljiva omladina bila je gotova

da se bori za njenu pobjedu. Razume se, da su im Hasidim i njihovi Cadikim nagoveštavali sveti rat, i u toku ogorčenih borbi ispostavilo se, da su u manjim mestima, gde je opšta prosveta teže uhvatila koren, pobedili Hasidim, dok su prosvetitelji osvojili veće centre Jevrejstva. Ta borba razvila se u nekim mestima i sa nemilim sredstvima, naročito kada su stranke sebi stavile kao cilj: osvajanje opštinskih uprava i opštinskih institucija. U većini tih krajeva ta borba još uvek traje.

Pošto su decenijama saradivali na prosvetnim listovima na jevrejskom i na nemačkom jeziku u Berlinu i u Beču, izdavali su Maskilim 1823. god. prvi svoj list na »jidiš« u Varšavi. Oko polovine 19. veka imali su više listova na jevrejskom, ruskom, poljskom kao i na jidiš jeziku. U tim časopisima raspravljali su sva tekuća pitanja, pored korisne naučne sadržine. U 1841. god., kada su Poljaci pokušali da se oslobode ruskog ropstva. Jevreji su sa oduševljenjem pomagali poljsku narodnu stvar i posle ugušenja tog ustanka, delili su sve kazne sa Poljacima. Onda se dogodilo, da zbog drastičnih kazni nad glavnim sekretarom episkopa varšavskog, episkop naredi, da se sve crkve u Varšavi zatvore u znak opšteg protesta. Tada su se i Jevreji priključili tom protestu i zatvorili sve svoje sinagoge. One su ostale zatvorene tri meseca, koliko i katoličke crkve. 1861. god. takođe su mnogi Jevreji stradali zatvorom, Sibirom i smrću, što su se upisali u poljsku legiju za oslobođenje. Jevreji su uvek pokazali mnogo razumevanja za poljsku nesreću i bili uvek gotovi da saraduju na spasu Poljske. Na posletku su svoje simpatije skupo plaćali, Poljacima nepriznatom potporom i Rusima svojim životima.

Prosvećeni Jevreji počeli su onda slati svoju decu u državne škole i boriti se protivu starog sistema »Hedera« i Ješivot, koji su do sada vaspitavali naraštaj u jednostranom duhu, u nehigijenskim lokalima i sa učiteljima bez pedagoške spreme. Ali zajedničko školovanje jevrejske i hrišćanske dece pokazalo je mnogo nedostataka, koji su dokazali opravdanost zahteva konzervativnih Jevreja, koji nikako nisu popuštali u pitanju škola. Uskoro stupila je novovaspitana omladina u borbu za asimilaciju sredstvima, koja su vredala jevrejska osećanja. S druge strane su Poljaci i Rusi pratili nagli naraštaj jevrejske inteligencije zavišću i bojaznošću, da će ih potisnuti sa polja javnoga rada. U toj atmosferi nepoverenja, zavisti i konkurencije, našao je praktični antisemitizam, pored izvežbanog klera, mnogo propagatora iz srednje inteligencije i dosta pristalica u zavedenoj masi.

Po jevrejskim časopisima počeli su Maskilim u početku 19. veka sa javnom raspravom sadržine i vrednosti, poziv i ulogu jevrejske saradnje u opštoj kulturi čovečanstva, a da se očuva specifični istorijski tip jevrejske narodne osobine. Dok su mase konzervativnog Jevrejstva sačuvala ceo kompleks narodnog predanja sa beskrajnim i sitnijim propisima razgranate dogmatike, kao

sveto pismo, od kojih se ne sme odstupati ni za dlaku, pokušali su umereni Maksilim da dovedu u sklad zahteve vere sa zahtevima svagdašnjeg života, te da se nade sredina gde bi mogla oba načela, jedno pored drugog, opstati. Trajnim objašnjavanjem ideologije jednog i drugog pravca, našli su se umereni duhovi saglasni u večitoj ideji jevreiskog narodnog uskrsnuća. Postojeća ljubav i žudnja Jevrejstva prema staroj svojoj istorijskoj otadžbini, služili su za podlogu jednog solidarnog Jevrejstva u diaspori. Konzervativni deo naroda vezuje za fizičkim oslobodenjem nadu, da će se na svetom zemljištu Erec-Jisraela usavršavati i duhovno u smislu Svetog Pisma, da će tamo više osećati blizinu božjeg bića i da će pomoću jačih inspiracija razviti onu najvišu aktivnost vere, koju im nijedna druga zemlja nije sposobna da dâ. Svi ostali ljubitelji Cijona (Hoveve Cijon) vezali su opet svoju tradicionalnu privrženost zemlji otaca sa nadom, da tamo nadu spas i utočište za kulturno blago starodrevnog Jevrejstva i za mučenog nosioca tih svetih ideja, za sam narod. Na posletku su praktični Jevreji tražili u Palestini domovinu, vlastitu zavičajnost, koja se eventualno još može postići, dok drugog izlaza za omrznuti i večito gonjeni narod nema. Da su sve te ideje postepeno primile oblik stvarne mogućnosti, izlazeći iz maglovitog Mesijanizma i obrazujući praktični pojam za narod, ima se zahvaliti onom delu Maskilim, koji su svojim spisima pretvorili platonsku ljubav Ciona u praktičnu. Kališer. Gordon i Rapaport raspravljali su pitanje kolonizacije Palestine u časopisima u god. 1830./50., a zasluga za popularnost ideje pripada književniku-romansijeru Avramu Mapu, učitelju seminara u Vilni. U svome romanu »Ahavat Cijon« dao je Mapo jevrejskom narodu milu, privlačnu sliku iz istorijske domovine svoga naroda, osvojivši njenom lepotom i draži sve jevrejske domove i sva jevrejska srea. U polovini 19. veka bila je ideja zrela, da se Palestina treba naseljavati Jevrejima, koji se tamo imaju privesti zemljoradnji. Samo se nije znalo, kojim se sredstvima to može postići. Tu vredi napomenuti, da je i Rabin Juda Alkalaj iz Zemuna, u svojim spisima razlagao ideju o kolonizaciji Palestine i tražio osnivanje akcionarskog društva, koje će otkupljivati zemljišta u Palestini i obrađivati ih jevrejskim radnicima. Isto tako su širili propagandu za obnovu Palestine Dr Leo Pinsker svojom knjigom »Autoemancipacija« i Mozes Hes knjigom »Rim i Jerusalem«.

U srednjoj Evropi se u početku druge polovine 19. veka osećalo popuštanje antisemitske aktivnosti. U Nemačkoj i u Austriji i u Mađarskoj zavlada su, bar prividno, slobodoumna načela jednakosti i ravnopravnosti. Pod uticajem boljih političkih i ekonomskih okolnosti, zapostavili su Jevreji svoje idealne težnje za Palestinom, i samo vrlo maleni krug istinskih idealista gajio je dalje svoje nade i težnje. Oni su se priključili udruženjima pod imenom »Hoveve Cijon« u Poljskoj i u Rusiji i u svom krugu negovali su jevrejski jezik, jevrejsku pesmu i u opšte narodnu kul-

turu Jevrejstva. Iz tih udruženja odvojila se 1874. god. jedna grupa koje su se nasledivale sa generacije na generaciju, i oglasili po novinama i u plakatima: nemojte kupovati kod Jevreja!

Ne može se tvrditi, da je antisemitizam zarazio sve slojeve stanovništva. Ima i u tim zemljama kao i u celom svetu ljudi u javnom životu, koji priznaju Jevrejima zasluge i ravnopravnost u društvu. Ima takođe prijatelja Jevreja, pa ima i ponešto i jevrejskih činovnika nižeg i višeg staleža. Ima izvestan broj jevrejskih bogataša, što je inače pojmljivo, kod stanovništva, koje sačinjava 70—80% celokupne zemaljske trgovine i industrije. Ali stoji i to, da se Jevreji moraju u svima granama zarade dvostruko boriti za svoj opstanak. Ali što je tek prava nesreća, to je onaj stalež silnih masa Jevreja, koji nema nikakvu ekonomsku podlogu za svoj opstanak, ni kapitalističku, ni teorijsku pa ni moralnu. Tu valja misliti na onu masu senzala, agenata i posrednika koja se zove trgovcima a u stvari niti kupuju niti prodaju nešto stvarnog. Oni se obično služe okolnostima, koje retko kad donose poštenu zaradu. Manevriraju pretpostavkama, kombinacijama i mnogim rečima, probijaju se kroz život na leđima drugih!

Samo po sebi se razume, da se veliki broj sirotinje hrani iz dana u dan od sredstava humanitarnih ustanova. Ove su skoro bezbrojne. Svaki hram, svaka bogomolja, a njih ima u svakom mestu mnogo, imaju po nekoliko ustanova sa raznim humanim ciljevima. U samoj bogomolji postoji biblioteka, koja je uvek posećena od mladića i od starijih, koji usred posla dođu na sat-dva, mesto u kafane, i tu čitaju i uče. U nekim bogomoljama, naročito u tu svrhu stvorene, dobiju i kafu, čaj, čašicu rakije i lake zakuske. Redovni posetioци istog hrama gaje međusobno istinsko bratstvo i potpomažu se dirljivim požrtvovanjem. Opštinske ustanove su one od opšteg i krupnog značaja kao što su škole, bolnice, sirotišta, kupatila i t. d.

Pri kraju 19. i u početku 20. veka razvilo je Jevrejstvo, u odbranu svojih političkih, ekonomskih i socijalnih interesa, veoma živu akciju. U prvu rusku Dumu ušli su Jevreji 1907. god. sa preko 30 mandata. Kako je ta Duma inače imala većinu levičara, bude rasturena, i izborni zakon ponovo tako prikrojen, da su mogli biti izabrani samo carski reakcionari, i Jevreji su jedva dobili dva poslanika. I Jevreji Galicije nisu bili bolje sreće u bečkom parlamentu. Svakako su svojim ozbiljnim postupanjem i agitacijom dokazali svetu svoju osobitu spremu i svoju političku zrelost. Jevrejska izborna parola glasila je svugde: borba za jednakost, za ravnopravnost i za napredak opšte čovečanske kulture.

Leta 1914. god. buknuo je svetski rat. Taj kobni rat značio je, naročito u svojoj prvoj godini, katastrofu za Jevrejstvo u severoistočnim zemljama Evrope. Abstrahujući veliku tragiku same sudbine, koja je odjednom stvorila političko neprijateljstvo između tri milijuna Jevreja iz država centralne Evrope i pet milijuna braće

iz Rusije, koji su se u protivničkim frontovima i logorima morali studenata Poljske pod imenom »Bilu« i, sledstveno svojim načelima, emigrirali su u Palestinu i tamo posvetili se zemljoradnji.

Trpeljivost i tolerancija prema Jevrejima nisu bile dugog veka. Od 1881. god. na dalje izbio je aktivni antisemitizam u Rusiji nečuvenom brutalnošću. Pogromi u Kijevu, u Žitomiru bili su preteče organizovanog gonjenja od strane »Ohrane« i »Crnjih Sotnji«. Hiljade i stotine hiljada jevrejskih porodica, bez ikakvog opravdanog razloga, bile su izagnane iz Rusije i Poljske, i jevrejska istorija ponavlja tužni prizor putujućih i zlostavljanih beskućnika usred civilizovane Evrope samo zato, što su ostali verni i dosledni veri otaca. Ne nalazeći nigde gostoprimstvo takozvanog kulturnog čovečanstva u Evropi, masa izgnanika se ukrcava na krovove lada za iseliavanje i iznureni radnici, starci, žene i deca, putujući svom bedom, traže novu domovinu i novo sklonište za život. Milostivo providenje Božje, koje vodi Jisrael svojim tajanstvenim, pokatkad trnovitim putevima, spremilo im je i ovog puta spas i nov život u novoj, još ne pokvarenoj zemlji, u Americi.

Do 1900. god. napustili su više od dva milijuna Jevreja severoistočne zemlje i svi su našli krov i hleb u Americi. U pokretu iseljavanja pomagali su znatno barun Moric Hirš, koji je o svom trošku naseliavao kolonije u Argentini sa 20.000, i barun Edmund Rotšild iz Pariza, koji je naseljavao u svojim kolonijama u Palestini oko 10.000 duša.

Izvori mržnje nisu prestali da daju nove povode za gonjenje i zlostavljanje Jevreja. Jedni za drugim redali su se pogromi u Rusiji, u Besarabiji, u Poljskoj, pa i po bulevarima metropole Francuske, za vreme procesa Drajfusa, odjekivala je dreka zavedene i razdražene rulje: Mort au juifs! Okrivljenia sa ritualnog ubijstva pojavila su se u strahovitoj formi, u Žešavu 1883. god., u Tisa Eslaru 1882. god., u Vilni 1901. g., u Dobesaru 1902. g., u Jaslu 1905. g. i na posletku najopasnije okrivljenje u Kijevu 1911. god., tako zvani Bajlis proces, koji je sa svojim senzacionalnim raspravama u ruskoj Dumi zainteresovao ceo svet. Usled tih obeđivanja i ničim ne opravdanih okrivljenja ojačalo se u Jevrejstvu osećanje solidarnosti, koja je najjasnije došla do izražaja u pokretu Cionizma. Tvorac toga pokreta slavni Dr. Teodor Herzl, nalazeći, da je antisemitizam produkt ekonomskih borbi i zavisti, uspeha očeličenog jevrejskog duha u tim borbama, organizovao je cionistički pokret u cilju, da se stvara jevrejska država u Palestini. Na prvom kongresu u Baselu 1897. god. bilo je zastupljeno severoistočno Jevrejstvo sa preko 80% svih delegata, i svi naslednici velikog tvorca te organizacije i pretežni deo njegovih pomagača jesu Jevreji Poljske, Rusije i Litavske.

Još jedan udar protiv Jevreja u tim zemljama jeste ekonomski bojkot. Antisemiti uz pripomoć vladinih krugova postavili su konkurenciju u svim granama posla i zarade. Oduzeli su im kon-

cesije za proizvodnju i za prodaju alkoholnih pića i soli, koncesije, i međusobno boriti, — ispalo je težište toga rata, sa svima svojim užasima, baš u jevrejskom centru. Galicija, Poljska, Ukrajina, Volinija, nebrojeno su puta pregažene, opustošene i uništene, čas od jedne čas od druge vojske, i Jevreji tih zemalja isto toliko puta opljačkani, zlostavljani i isterani. Pod imenom »evakuacije« iseljeno je skoro samo jevrejsko stanovništvo, starci, žene i deca, koje je bacano i silom premeštano iz pokrajine u pokrajinu, dok su im sinovi i braća savesno vršili vojničku dužnost i ginuli po frontovima hiljadama. Boreći se zajedno sa Rusima, Poljacima, Nemcima i Mađarima i prolevajući svoju krv zajedno sa njima, nisu Jevreji stekli jednako pravo s njima, nego su, po zlobnosti plaćenika i provokatora, svugde okrivljeni za pobeđe i poraze, za rat i za mir, za uspeh i za neuspeh. Kao da taj nesrećni rat nije još dosta uništio jevrejskih života i jevrejskih imanja, nastupila su i posle rata gonjenja i ubistva na milione. Pogromi u Ukrajini, u Rusiji i u Poljskoj, bez ma kakvog bar i prividnog uzroka, reducirali su jevrejsko stanovništvo u mnogim krajevima skoro na polovinu. Tako isto i poljski rat protivu komunističke Rusije i pokušaji carskih generala Denikina, Vrangela i Petljure, da obore boljševizam, ponavljali su u glavnom grozote i istupe protivu Jevreja.

Tek oštriji nadzor zapadnih sila i praktična primena traktata o pravu manjina u ugovorima o miru, doneli su Jevrejstvu malo spokojstva i mogućnosti, da dođu do reči i do elementarnog prava. Zasluga za to stečeno pravo i za prestanak sa groznim gonjenjem pripada slavnim vođama Jevrejstva: Dr. H. Vajcmanu, N. Sokolovu, Usiškinu i drugim zaslužnim Jevrejima u Engleskoj i u Americi, koji su svojim mudrim radom i uplivom izvojevali priznanje jevrejskog prava na Palestinu i građanskog prava u svojim zavičajnim zemljama.

Nastupanjem trajnog mira u Poljskoj, počeo je i redovni rad poljskog Sejma (narodne skupštine). U prvom Sejmu bilo je svega pet jevrejskih poslanika sa mandatima od pre rata. Novi izborni zakon, pored mnogo napora, nije mogao u granicama prava da spreči ulazak jevrejskih poslanika u približnom broju jevrejskog stanovništva. Tako je ušlo oko 30 poslanika u Sejm i oko 20 u Senat. Ovaj uspeh u političkoj borbi, mogao se postići samo izbornim sporazumom sa ostalim manjinama u državi.

Jevrejski poslanici, pored državotvornih principa svoga kluba, bore se prvenstveno za sledeća pitanja: 1. za ukidanje starih ograničenih prava u granicama krajeva otrgnutih od Rusije, 2. protivu ograničenja prava slobodnog studiranja, t. zv. numerus claususa, i 3. za zakonsko sprečavanje ekonomskog bojkota, koga sama vlada u najvećoj meri tolerira.

Ma da im nije još uspelo da izvojuju povoljno rešenje u tim pitanjima, postigli su ipak značajne uspehe u svojoj borbi. Oni su uspeli, da se ubedljive reči i stvarna razlaganja pojedinih jevrej-

skih poslanika čuju u Sejmu, i od političkih protivnika, punim poštovanjem, i da im se mora priznati takt i umešnost u borbi za napredak same države. Dalje su uspeli, da se borba ne vodi više sa uličnim parolama i paušalnim okrivljenjem, da nisu iskreni patrioti, da eksploatišu stanovništvo, da mrze hrišćane i da rade, solidarno sa Jevrejima celog sveta, na propasti Poljske. Izgleda, da je pobedilo uverenje, da Jevreji po svojoj veri i tradiciji, baš u sopstvenom interesu, moraju raditi za sreću i blagostanje Poljske. Oni mogu biti srećni i zadovoljni samo onda, ako država cveta i napreduje, jer u opštoj bedi bili bi i oni sami bedni.

Za sada su prilike tamo još dosta teške. Ne mogu se stare predrasude otkloniti za kratko vreme. A tih predrasuda ima tamo mnogo. Najviše ih širi niži kler i demagozi, koji žele ukazati na Jevreje, da bi lakše mogli kriti svoje nepravilnosti. Međutim, i u ovoj teškoj borbi mora jevrejski narod verovati, da će pravda pobediti i da će doći do trajnog sporazuma između poljskog i jevrejskog naroda.

U sovjetskoj Rusiji zauzimaju mnogi Jevreji dosta uticajna mesta. Ti Jevreji u svojim zvanjima zastupaju sasvim asimilatorско gledište, i u svojoj prekomernoj revnosti negiraju podjednako i narodnost i religiju na način, koji vredi osetljivo sve Jevreje. Može se samo očekivati, da će popuštanjem krutih načela boljševizma i Jevrejstvo dobiti zasluženno priznanje za svoja idealna načela.

U Litavskoj uspeli su jevrejske vođe u vaspostavljanju uređenih odnosa sa ostalim stanovništvom na osnovu propisa zakona o narodnosnim manjinama. Preostaje još mnogo rada za odstranjivanje nasleđenih predrasuda i demagoških ubeđenja.

U Besarabiji, koja je anektirana od Rumunije, jevrejski život vrlo lagano napreduje. Tamo su i ekonomske i političke borbe dosta oštre. Ali s obzirom na bolne uspomene u tim krajevima od vremena carskog režima, Jevreji se nadaju, da će nastati bezbednost života i imanja.

Jevrejstvo se svugde bori. Zato se zove Jisrael, što se bori za pravdu božju.

Povijest je naša učiteljica, budućnost je cilj. Svratimo oči u prošlost, ogledajmo se u sadašnjici, ali pogled neka nam bude ustremljen u budućnost, svijetlu i dostojnu. Neka naš rad odrede i prošlost i sadašnjost, ali u prvom redu neka nam diktira putove budućnost. Ni djedovina ni otadžbina nego djetetovina!

Mladići i devojke

(Iz Šmule Engelmannovog priloga, koji zbog pomanjkanja prostora ne može da izađe u celosti.)

Stvarajući naš omladinski pokret, koji je okarakterisan jakim moralnom i etskom notom, mi smo sebi stvorili o svakome od nas uzor-slike i ljude, koji moraju u većini slučajeva biti bolji i lepši od svoje okoline. I živeći u tom stanju stvorili smo životne i seksualne norme, koje su nas što dulje trebale sačuvati od podražaja i seksualnih nagona. Što više, mi smo svesno ubijali ovaj nagon u sebi, samo da bismo pred sobom samima ostali što čistiji i kreposniji. U takvom životu često bi se zaista bar na momente zatomili zahtevi za normalnim seksualnim životom i retko bismo u našem rado svesno osećali različitost spolova. Tako smo odrasli jedni pokraj drugih, a da nismo ni pomislili o budućem životu muškarca i devojke.

Sada, kada smo za nekoliko godina poodmakli (meni se čini, da smo mi između 20 i 24 godine najstariji u pokretu. Oni naši stariji, koji su prije vodili taj pokret, toliko su se izgubili, da su nam posvema izašli iz vida), i kad po naravi same stvari počinjemo tražiti svoga životnoga druga, postaje nam važno pitanje seksualnoga života, ženidbeno pitanje; stvaranje porodice traži kakav takav odgovor i rezultat.

Istina je, često se u našim društvima na sastancima raspravljalo o ovim pitanjima. I naša je omladina mogla o tome čitati. Wyneken i Bernfeld, Forell i Goslar, seksualna etika, opći moral, koedukacija, sve je to poznato no — apsolutno diletantski. Mislili smo time revolucionarno delovati u malograđanskoj okolini, a zapravo je bilo malo više o nama potpuno stranom predmetu. Zamišljali smo lep i prirodan život i verovali smo, da smo umet-

nici u rešavanju svoga životnoga pitanja. A zapravo bili smo jadnici, koji smo daleko od potpune iskrenosti obilazili oko tih pitanja, ne znajući s koje strane da ih uhvatimo i rešimo.

Pa evo onda odgovora: Zar se može iznenada prekinuti dugogodišnja tradicija, pa da se pomirimo s mišlju, da su i naše devojke, vrsne radenice u pokretu, samo devojke. Hoćemo li moći da se rešimo stečenih naziranja, po kojima u njima gledamo samo nespolne radne drugarice u životu, pa da sad vidimo u njima najličnije životne drugarice? A zar i vi, devojke, niste o tome isto tako mislile, zar nas niste uzdizale visoko nad nivo običnoga čoveka i zar nije i u vama bio o nama dojam i ubeđenje, da smo mi vaši drugovi iz pokreta, bolji i odgovorniji od ostalih, koji nisu u našem omladinskom pokretu?

Tu dakle leži uzrok činjenici, da naše vrle devojke u pokretu ne mogu sebi da nađu muža. I još nešto. U naravi je svakoga pojedinca, da li mu krug ostaje hermetiski zatvoren prema ostalima, koji ne stoje baš u samome centru našega omladinskoga pokreta. Baš sam s ovoga mesta već jednom naveo, da me cionizam uvek mogao potpuno ispunjavati, a da nisam morao izgubiti kontakt s vanjskim svetom. Moja mi prijateljica priča, kako živo želi poznanstvo i sa nejevrejskom okolinom, u kojoj se njene jevrejske prijateljice ne mogu snaći. A ja ovo iskreno podupirem u čvrstom uverenju, da je to potrebno i korisno, kako ne bismo zapali u jednostranost i uskogrudnost. I upravo sam ponosan, što moja najbolja prijateljica, skoro još iz detinstva, potiče iz pobožnoga katoličkoga kruga.

SIONISTI!

Šaljite knjige za jerusolimsku biblioteku na adresu:

Odbor za hebrejsku univerzu u Jerusolimu,
Zagreb, Ilica 38. II. kat.

Engleski magazin

ZAGREB, Štrosmajerova ulica 10.
BEOGRAD, Karadžića ulica 18.

Prvorazredna modna kuća za gospodu.
Vlastiti krojački atelier za odijela i rublje po mjeri.

Štampilje, društvene i sportske znakove, vignete, gravure, čekiće, emajlirane ploče, signature izradjuje brzo i jeftino

Zavod za rezbariju i štampilje

Brezina i drug

Frankopanska ulica broj 9.
Telefon int. 8-53.

Učite hebrejski!

Najbolji udžbenik sadašnjosti

Sefat Amenu

izašao je na srpsko-hrvatskom jeziku.

Knjiga se naručuje kod
Nadrabinata
u Bačkoj Topoli.

Svaki omladinac treba da

nešto učini za svoj list!

Skupljajte pretplatnike!

Oglašujte u „Hanoaru“!

Uredjuje: Odbor. — Odgovorni urednik: Dr. Drago Rosenberg, Gajeva ul. 20. — Tiskara »Merkantile«, Zagreb, Ilica 35. — Za tiskaru odgovara: Gjuro Jutriša, Zagreb, Nova Ves 62.